

INSTYTUT WYMIARU SPRAWIEDLIWOŚCI

dr Michał Jankowski

Stanisław Momot

dr Andrzej Ważny

Warunkowe umorzenie postępowania

Warszawa 2011

Spis treści:

I.	Wprowadzenie	1
II.	Wybrana problematyka dotycząca warunkowego umorzenia postępowania.....	5
III.	Warunkowe umorzenie postępowania w świetle danych statystycznych.....	17
IV.	Przeprowadzone badanie.....	22
V.	Podsumowanie i wnioski	37
VI.	Przykłady spraw	40

I. Wprowadzenie

Warunkowe umorzenie postępowania pojawiło się w polskim systemie prawa karnego wraz z kodyfikacją z 1969 r., która weszła w życie 1 stycznia 1970 r. W uzasadnieniu rządowego projektu kodeksu karnego stwierdzono między innymi, że jest to instytucja zupełnie nowa, stwarzająca możliwość warunkowego umorzenia postępowania wobec sprawców przestępstw mniejszej wagi, oraz że projekt realizuje w ten sposób zasadę ograniczenia penalizacji w sprawach drobnych, ponieważ bez wyroku skazującego i kary, przez użycie innych środków można przeprowadzić proces wychowawczy zapobiegając w ten sposób ponownemu wkroczeniu sprawcy na drogę przestępstwa¹. W uzasadnieniu wskazano, że podobna instytucja występuje w kodeksie karnym RSFRR. Nie odwołano się natomiast do zbliżonych rozwiązań prawnych obowiązujących wówczas w wielu innych państwach².

Już wkrótce instytucja ta doczekała się najważniejszego w tamtym czasie wyjaśnienia przepisów i wskazania dla organów stosujących prawo, jakim były wytyczne wymiaru sprawiedliwości i praktyki sądowej uchwalane przez Sąd Najwyższy. W Uchwale połączonych Izb Karnej i Wojskowej z 29 stycznia 1971 r. określono istotę i znaczenie instytucji warunkowego umorzenia postępowania wskazując, że „...warunkowe umorzenie postępowania jest nową instytucją polskiego prawa karnego materialnego, nie znaną ustawodawstwu karnemu (...) Instytucja ta (...) realizuje (...) w szczególności założenie prowadzenia elastycznej polityki karnej wobec sprawców drobnych przestępstw oraz szerokiego stosowania środków oddziaływania wychowawczego”³.

Zgodnie z wytycznymi, warunkowe umorzenie postępowania powinno służyć za środek pogłębienia indywidualizacji odpowiedzialności karnej oraz za środek

---

¹ Projekt Kodeksu karnego oraz przepisów wprowadzających Kodeks karny, Warszawa 1968, s. 105 – 107.

² Tamże, s. 105., a szeroko na tematy prawnoporównawcze: A. Marek, Warunkowe umorzenie postępowania w polskim ustawodawstwie karnym, Toruń 1971.

³ Uchwała Sądu Najwyższego, Izby Karnej i Wojskowej z dnia 29 stycznia 1971 r. VI KZP 26/69, Wytyczne wymiaru sprawiedliwości i praktyki sądowej w zakresie wykładni i stosowania ustaw karnych dotyczących warunkowego umorzenia postępowania.

resocjalizacji, umożliwiającą znaczne ograniczenie stosowania krótkoterminowych kar pozbawienia wolności, a także kar niezwiązanych z pozbawieniem wolności oraz zastępowanie takich kar, gdy chodzi o niekaranych dotychczas sprawców przestępstw drobnej wagi, środkami oddziaływania wychowawczego, zdolnymi zapewnić poprawę sprawcy i wpłynąć dodatnio na przestrzeganie prawa bez potrzeby wydania wyroku skazującego⁴.

Wydaje się, przy wszelkich odmiennościach w wypowiedziach na temat charakteru warunkowego umorzenia, że jest ono instytucją prawa karnego materialnego i prawa karnego procesowego polegającą na zawieszeniu ukarania sprawcy, któremu udowodniono popełnienie przestępstwa, na okres próby, w czasie którego możliwe jest oddziaływanie na tego sprawcę i kontrolowanie jego zachowania, a po którego upływie i po upływie okresu dodatkowego, staje się ono niebyłe. Instytucja ta nie jest z pewnością skazaniem warunkowym, ponieważ nie zostają wymierzone kary. Z tych samych powodów nie jest też warunkowym ukaraniem. Orzeczenie o warunkowym umorzeniu zawiera jednak rozstrzygnięcie o winie sprawcy. Musi być ona stwierdzona i to bez żadnych wątpliwości, aby warunkowe umorzenie było możliwe⁵. Warto odnotować, że zajmowano także stanowisko, w myśl którego warunkowe umorzenie postępowania nie jest formą odpowiedzialności karnej, a innym rodzajem odpowiedzialności⁶.

Jeżeli bez orzekania kary można wpłynąć na sprawcę nienajgroźniejszego przestępstwa, oddziaływać na niego wychowawczo w określonym czasie i poddać jednocześnie kontroli jego zachowanie, to jest to korzystniejsze od krótkoterminowych kar pozbawienia wolności, których efektywność była od dawna kwestionowana. Taka idea przyświecała wprowadzeniu do polskiego systemu prawa karnego instytucji warunkowego umorzenia postępowania.

---

⁴ Tamże.

⁵ Szeroko na temat sporów o charakter prawny instytucji warunkowego umorzenia postępowania w pracy habilitacyjnej Andrzeja Marka, Warunkowe umorzenie postępowania w polskim ustawodawstwie karnym, Toruń 1971, s. 33 – 46.

⁶ A. Zoll, Materialnoprawna problematyka warunkowego umorzenia postępowania karnego, Kraków 1973, ZNUJ, zeszyt 62, s. 24-25

Podobnie też postrzegali jej wprowadzenie twórcy pierwszych komentarzy do kodeksu karnego z 1969 r.⁷. Warunkowe umorzenie powinno ich zdaniem służyć jako instrument pogłębiania indywidualizacji odpowiedzialności karnej oraz jako środek resocjalizacji, umożliwiający w szerokim zakresie eliminację krótkoterminowych kar pozbawienia wolności, a także kar nie związanych z pozbawieniem wolności i zastępowanie takich kar⁸.

W okresie obowiązywania kodyfikacji karnej z 1969 r. stosowanie warunkowego umorzenia postępowania pozostawało w gestii zarówno sądu, jak i prokuratora, a orzeczenie o nim następowało w formie postanowienia. Praktyka prokuratur przyjęła bardzo szybko tę możliwość kończenia postępowania i - jak wynika to z danych statystycznych z tamtego okresu przytoczonych w podsumowującej praktykę i dorobek doktryny pierwszego okresu stosowania warunkowego umorzenia pracy Barbary Kunickiej-Michalskiej, w pierwszych latach po roku 1970 zapadało w prokuraturach rocznie ponad 25 tysięcy decyzji o takim zakończeniu postępowania, a w sądach do 7 tysięcy⁹.

Postanowienie o takim zakończeniu postępowania mogło być zaskarżone przez pokrzywdzonego i przez podejrzanego. Podejrzanemu służył środek zaskarżenia w postaci sprzeciwu od postanowienia w terminie 7 dni (art. 288 k.p.k. z 1969 r.) i postępowanie toczyło się wówczas dalej. Pokrzywdzonemu, jak i podejrzanemu, który sprzeciwu nie składał, służył środek odwoławczy w postaci zażalenia na postanowienie do sądu właściwego do rozpoznania sprawy. Nowelą z 29 czerwca 1995 r.¹⁰ ograniczono zakres prawa podejrzanego do zażalenia tylko na warunki umorzenia.

Nie ulega wątpliwości, że warunkowe umorzenie wiąże się z ustaleniem winy. Uprawnienie prokuratora do stwierdzania w taki sposób winy przetrwało jednak aż do końca obowiązywania kodyfikacji z 1969 r. i dopiero wtedy kompetencja ta została

---

⁷ J. Bafia, K. Mioduski, M. Siewierski, Kodeks karny - Komentarz, Wyd. I, s.109; podobnie – I. Andrejew, W. Świda, W. Wolter, Kodeks karny z komentarzem. Warszawa 1973, s. 152.

⁸ J. Bafia, K. Mioduski, M. Siewierski, Kodeks... op. cit. s. 110.

⁹ B. Kunicka-Michalska, Warunkowe umorzenie postępowania karnego w latach 1970 – 1977, Wrocław 1982, s.196, Tabela 23.

¹⁰ Dz. U. Nr 89, poz. 443.

w całości przekazana sądowi. W tym też czasie zrezygnowano z możliwości uzależnienia warunkowego umorzenia od poręczenia. Rozszerzono także możliwość stosowania omawianej instytucji na przestępstwa zagrożone karą pozbawienia wolności do lat 5, przy jednoczesnym bardzo jednoznacznym uzależnieniu możliwości warunkowego umorzenia od woli i zachowania pokrzywdzonego w sytuacjach, gdy oskarżony przestępstwem wyrządził mu szkodę.

Ostateczny, obecnie obowiązujący kształt, został nadany przepisom o warunkowym umorzeniu nowelą z 10 stycznia 2003 r. (Dz. U. Nr 17, poz. 155), w której zmieniono treść art. 341 § 5 i 342 k.p.k.; od jej wejścia w życie orzeczenie o warunkowym umorzeniu może mieć tylko postać wyroku, także gdy jest wydawane na posiedzeniu¹¹.

W najwszechstronniejszym w ostatnich latach opracowaniu dotyczącym doktryny, judykatury i praktyki warunkowego umorzenia postępowania karnego na tle kilkuset spraw Tomasz Koziół stwierdza m.in., że „wskaznik warunkowych umorzeń w strukturze orzeczeń sądów karnych w ostatnich latach maleje, a ich liczba bezwzględna jest każdego roku mniejsza niż w latach ostatniej dekady obowiązywania kodyfikacji z 1969 r., (...) zaś sytuacja taka do pewnego stopnia dziwi, ponieważ ustawodawca w 1997 r. zakładał szersze niż dotychczas stosowanie tej instytucji”¹².

Wydaje się, że przyczyn spadku orzeczeń o warunkowym umorzeniu upatrywać należy także w instytucji skazania bez rozprawy (wprowadzonej w 1997 r.), niemniej radykalne odchodzenie od ich stosowania nie wydaje się zamierzone przez ustawodawcę i polityka karna powinna zmierzać do zwiększenia udziału warunkowych umorzeń w ogólnej liczbie rozstrzygnięć spraw karnych.

---

¹¹ Ustawa z dnia 10 stycznia 2003 r. o zmianie ustawy - Kodeks postępowania karnego, ustawy - przepisy wprowadzające Kodeks postępowania karnego, ustawy o świadku koronnym oraz ustawy o ochronie informacji niejawnych (Dz.U. Nr 17, poz. 155).

¹² T. Koziół, w przedmowie do: Warunkowe umorzenie postępowania karnego. Monografia. Oficyna 2009. Lex (wyd. elektroniczne).

II. Wybrana problematyka dotycząca warunkowego umorzenia postępowania

W doktrynie wyrażano liczne, niekiedy rozbieżne poglądy dotyczące problematyki warunkowego umorzenia postępowania karnego, w przeciwieństwie do dosyć ugruntowanych tez będących wynikiem stanowiska judykatury.

Należy zauważyć, że warunkowe umorzenie zostało wprowadzone do polskiego porządku prawnego jako szczególny środek odpowiedzialności karnej, polegający na poddaniu próbie sprawcy przestępstwa, co zakłada, jak już wspomniano, stwierdzenie jego popełnienia, a więc i winy sprawcy.¹³ Tezy tej nie podważa fakt, że pozytywny wpływ okresu próby przekształca z mocy prawa warunkowe umorzenie w umorzenie definitywne. Skutek taki jest bowiem typowy dla probacji, o czym świadczy to, że pozytywny wpływ okresu próby przy warunkowym zawieszeniu wykonania kary powoduje z mocy ustawy zatarcie skazania, tzn. uznanie go za niebyłe (por. art. 76 § 1 k.k.)¹⁴.

Utrwalony jest pogląd polegający na przyjęciu, że warunkowe umorzenie stanowi środek reakcji prawnokarnej, obok kar i innych środków karnych¹⁵. Za chybione natomiast należy uznać zaliczanie instytucji warunkowego umorzenia postępowania – w oparciu automatycznie o treść rozdziału VIII Kodeksu karnego (Środki związane z poddaniem sprawcy próbie) – do środków probacyjnych¹⁶. Pojęcie środka probacyjnego sprowadza się do połączenia dwóch środków penalnych: wolności dozorowanej, która w postępowaniu z dorosłymi (inaczej niż w przypadku nieletnich) nie jest nigdy środkiem samoistnym, ze środkiem związanym z poddaniem sprawcy próbie¹⁷. Jak wynika z brzmienia rozdziału VIII k.k., środkami związanymi z poddaniem sprawcy próbie są w polskim systemie prawa karnego: warunkowe umorzenie postępowania, warunkowe zawieszenie wykonania kary oraz warunkowe przedterminowe zwolnienie. Kodeks karny ujmuje te środki pod wspólną nazwą

¹³ Zob. A. Marek, Warunkowe umorzenie postępowania karnego, Warszawa 1973, s. 56 i n..

¹⁴ Tak A. Marek, Kodeks karny. Komentarz, LEX 2010, wyd. V.

¹⁵ Np. A. Zoll (red.), Kodeks karny. Część ogólna. Komentarz, Warszawa 2007, s. 826-827.

¹⁶ Np. M. Mozgawa (red.), Kodeks karny. Komentarz praktyczny, Oficyna 2010, wyd. III.

¹⁷ L. Tyszkiewicz, Dwie próby ograniczenia impasu w polityce karnej, PiP 2007, nr 7, s. 5 i n.

środków związanych z poddaniem sprawcy próbie, niejako przejmując pogląd wyrażony niegdyś w piśmiennictwie przedmiotu¹⁸. Jednak, jak wskazuje się również w literaturze, ta nazwa, choć opisowo poprawna, nie oddaje istotnej funkcji owych środków – bardziej adekwatne byłoby określenie ich jako „ulg warunkowych”, gdyż jako nagrodę za poprawne zachowanie w okresie próby przewidują rezygnację bądź ze skazania za popełnione przestępstwo, bądź z wykonania wymierzonej kary w całości albo w części¹⁹.

Godny uwagi jest bowiem przywołany wyżej pogląd, zgodnie z którym środek probacyjny jest zawsze związany z rezygnacją z karania, choć tylko, rzecz oczywista, warunkową, natomiast środek probacyjny to wolność dozorowana plus ulga warunkowa²⁰. Błędne jest więc mówienie o probacyjnych środkach karania, są to bowiem środki, w których odstępuje się od karania i z naciskiem trzeba podkreślić, że warunkowa rezygnacja z karania charakteryzuje środek probacyjny przez to, że jego elementem jest ulga warunkowa; jeżeli zaś nie ma wolności dozorowanej, to ulga warunkowa przestaje być środkiem probacyjnym²¹. Innymi słowy, warunkowe umorzenie postępowania, warunkowe zawieszenie wykonania kary i warunkowe zwolnienie bez ustanowionego dozoru nie są środkami probacyjnymi; są to w takiej sytuacji ulgi warunkowe, w których element pozytywnego oddziaływania na sprawcę stanowi owa warunkowość tkwiąca w niekontrolowanym okresie próby²².

Stanowisko w poruszonej kwestii wyraził Sąd Najwyższy przyjmując, że warunkowe umorzenie postępowania karnego, jako instytucja prawa karnego zamieszczona w rozdziale VIII k.k. (art. 66-68) nie jest formą ani odmianą warunkowego skazania²³.

Wyrok warunkowo umarzający postępowanie oznacza przypisanie sprawcy popełnienie przestępstwa, oparte na stwierdzeniu jego winy. Nie można podzielić poglądu sprowadzającego się do uznania, że istota warunkowego umorzenia polega

---

¹⁸ K. Buchała, A. Zoll, Polskie prawo karne, Warszawa 1995, s. 383.

¹⁹ L. Chelmiński-Tyszkiewicz, Czy i jak zmienić aktualną politykę karną, PS 2002, nr 3, s. 6-7.

²⁰ L. Tyszkiewicz, Dwie próby..., s. 5 i n.

²¹ Tamże.

²² Tamże.

²³ Postanowienie SN z dnia 1 marca 2004 r., V K.K. 373/03, OSNwSK 2004, nr 1, poz. 437.

na zaniechaniu przypisania winy, pomimo warunków do tego, dla uniknięcia konsekwencji karnoprawnych²⁴.

Jak bowiem słusznie przyjęto w orzecznictwie, warunkowe umorzenie postępowania jest immanentnie związane ze stwierdzeniem winy; jest przy tym oczywiste, że dokonanie oceny, czy wina jest znaczna, wymaga najpierw uznania, że sprawca czynu zabronionego w ogóle ponosi winę²⁵. Warto także zwrócić uwagę na judykat (wydany w sprawie o wypadek drogowy), w którym zawarto stanowisko polegające na tym, że w postępowaniu karnym zbędne jest procentowe (ułamkowe) oznaczanie stopnia winy sprawców, bowiem w tym postępowaniu nie chodzi o roszczenia cywilnoprawne, przy których takie oznaczenia byłyby użyteczne (art. 362 k.c.), ale o określenie stopnia winy każdego ze sprawców jako miernika limitującego karę (art. 53 k.k.); w tym celu zwykle jest wystarczające posłużenie się pojęciami znacznego czy nieznacznego stopnia winy (art. 66 k.k.)²⁶.

Nie można zatem zgodzić się z tezą, że warunkowe umorzenie postępowania nie obala zasady domniemania niewinności²⁷. Według jednak poglądu Trybunału Konstytucyjnego, który trudno jest zaakceptować, przypisanie oskarżonemu popełnienia przestępstwa, w tym obalenie domniemania niewinności, ma jedynie charakter prowizoryczny, gdyż oskarżony może skutecznie sprzeciwić się warunkowemu umorzeniu, co powoduje konieczność rozpoznania sprawy na rozprawie (art. 341 § 2 k.p.k.)²⁸.

Na skutek stwierdzenia winy oskarżonego w wydanym wyroku warunkowo umarzającym postępowanie uchyla się domniemanie niewinności, jednakże jest to

---

²⁴ M. Kupiec, Warunkowe umorzenie postępowania karnego a wynikające z przestępstwa cywilne roszczenia majątkowe, NK.P.K. 2002, nr 10, s. 127 i n.

²⁵ Zob. wyrok Sądu Najwyższego z dnia 9 stycznia 2002 r., III K.K.N 303/00, OS Prok. i Pr. 2003, nr 2, poz. 3. Por. też wyrok NSA w Warszawie z dnia 8 września 2009 r., II GSK 28/09, LEX nr 596713.

²⁶ Por. wyrok Sądu Apelacyjnego w Krakowie z dnia 31 maja 2007 r., II AKa 90/07, KZS 2007, nr 7-8, poz. 57.

²⁷ Przed wejściem w życie nowelizacji przepisów Kodeksu postępowania karnego (dokonanej ustawą z dnia 10 stycznia 2003 r.), orzeczenia sądu, które nie były wyrokiem, a oparte były na uznaniu winy, a więc obalały zasadę domniemania niewinności – to postanowienie warunkowo umarzające postępowanie i nakaz karny. Pozostawienie takich rozstrzygnięć byłoby sprzeczne z treścią przepisu art. 42 ust. 2 Konstytucji RP przewidującym przełamanie omawianej zasady jedynie za pomocą wyroku. Zob. K. Nowicki, Kilka uwag o warunkowym umorzeniu postępowania na posiedzeniu w świetle nowelizacji procedury karnej z 10 stycznia 2003 r., NK.P.K. 2004, nr 16, s. 115 i n.

²⁸ Zob. wyr. TK z dnia 16 maja 2000 r., P 1/99, OTK 2000, nr 4, poz. 111.

stan tymczasowy, który może ulec zmianie, ponieważ proces karny może jeszcze „odżyć” w czasie wyznaczonego okresu próby, jak również w ciągu sześciu miesięcy od jego zakończenia (art. 68 § 4 k.k.); dopiero upływ tego okresu uniemożliwia wydanie decyzji o podjęciu postępowania²⁹. Zgodnie z literalnym brzmieniem art. 66 § 1 k.k. sąd może warunkowo umorzyć postępowanie, gdy „okoliczności jego popełnienia nie budzą wątpliwości”. Dokonując wykładni zwrotu ustawy, w którym została wyrażona powyższa przesłanka, należy dojść do wniosku, że ustawa karna uzależnia wymóg braku wątpliwości od okoliczności popełnienia czynu, nie zaś od samego faktu jego popełnienia³⁰.

Wyrok o warunkowym umorzeniu postępowania, pomimo że nie jest wyrokiem skazującym, powinien zostać zaliczony do katalogu orzeczeń, o których mowa w art. 54 Konwencji (wykonawczej do układu z Schengen z dnia 14 czerwca 1985 r.); nie ma przy tym znaczenia moment wydania takiego wyroku: na posiedzeniu przed rozprawą (art. 341 § 5 k.p.k.), czy po przeprowadzeniu rozprawy (art. 414 § 1 k.p.k.)³¹. Podstawowym argumentem przemawiającym za przyznaniem wyrokowi o warunkowym umorzeniu postępowania mocy międzynarodowej jest jego merytoryczny charakter, a sąd jest uprawniony do podjęcia decyzji o zastosowaniu tego środka jedynie w przypadku, gdy okoliczności popełnienia czynu przestępnego nie budzą wątpliwości (art. 66 § 1 k.k.), natomiast wskazany warunek stosowania instytucji warunkowego umorzenia oznacza, że nie mogą zachodzić wątpliwości co do sprawstwa oraz winy oskarżonego³². Formalne przyznanie się do winy nie jest jednak warunkiem *sine qua non* orzekania o warunkowym umorzeniu postępowania³³.

Rozważając przesłanki zastosowania instytucji warunkowego umorzenia, nie sposób nie odnieść się do praktycznej kwestii dotychczasowej niekaralności sprawcy za

---

²⁹ I. Bondarczuk, Warunkowe umorzenie postępowania w świetle zasady domniemania niewinności, Prok. i Pr. 2011, nr 4, s. 39 i n.

³⁰ Tamże; podobnie SN w wyroku z dnia 24 lutego 2005 r., V K.K. 435/04, OS Prok. i Pr. 2006, nr 1, poz. 2.

³¹ G. Krysztofiuk, Uwagi dotyczące zasady *ne bis in idem* w prawie Unii Europejskiej na tle wyroku Sądu Najwyższego z dnia 2 czerwca 2006 r., WPP 2001, nr 3, s. 18 i n.

³² Tamże.

³³ Por. postanowienie SN z dnia 27 listopada 2003 r., I K.K. 301/03, OSNKW 2004, nr 1, poz. 9.

przestępstwo umyślne (art. 66 § 1 k.k.). Warunki omawianego przepisu spełniają bowiem osoby:³⁴

- 1) względem których umorzono postępowanie na jakiegokolwiek podstawie, nie wyłączając amnestii bądź abolicji;
- 2) względem których warunkowo umorzono postępowanie;
- 3) karane dyscyplinarnie przez właściwe organy (np. sąd dyscyplinarny);
- 4) karane za wykroczenie – nawet sędownie;
- 5) względem których orzeczono środki poprawcze – czy to w trybie przepisów ustawy o postępowaniu w sprawach nieletnich, czy art. 10 § 4 k.k.;
- 6) co do których sąd odstąpił od wymierzenia kary;
- 7) karane za przestępstwo nieumyślne.

Rzecz oczywista, że do kategorii tej zaliczyć należy również osoby, którym nigdy nie postawiono zarzutu popełnienia przestępstwa lub które zostały w wyniku procesu karnego uniewinnione³⁵.

Nie można uznać za karaną osoby, wobec której uprzednio umorzono warunkowo postępowanie karne, czy też wobec której postępowanie umorzono z powodu znikomej społecznej szkodliwości czynu – nawet jeżeli zastosowano wobec niej środek zabezpieczający na mocy art. 100 k.k. Nie może również uchodzić za karaną osoba, której wymierzono tylko karę przewidzianą w wojskowych przepisach dyscyplinarnych lub wobec której zastosowano środki wychowawcze, poprawcze lub lecznicze, przewidziane wobec nieletnich³⁶.

Natomiast nie spełniają warunków omawianego przepisu osoby uprzednio już karane za jakiegokolwiek przestępstwo umyślne lub umyślno-nieumyślne, chyba że nastąpiło zatarcie skazania (art. 106 k.k.). Oczywiście, warunkiem przyjęcia karalności jest prawomocność orzeczenia, którym wymierzono określoną karę. Nie ma przy tym

---

³⁴ T. Kozioł, Z problematyki przesłanek warunkowego umorzenia postępowania karnego, Cz. PKiNP 2000, nr 2, s. 5 i n.

³⁵ Tamże.

³⁶ A. Herzog, Niekaralność jako przesłanka warunkowego umorzenia postępowania karnego, Prok. i Pr. 2005, nr 4, s. 127 i n

znaczenia, czy kara ta została wykonana. Za karaną uznać należy osobę, której karę wymierzoną za przestępstwo wskazanego wyżej rodzaju darowano na mocy indywidualnego aktu łaski lub amnestii, chyba że czyn został objęty abolicją³⁷.

Brak jest natomiast w doktrynie jednomyślności co do zastosowania warunkowego umorzenia w przypadku uprzedniego orzeczenia wobec sprawcy występku jedynie środka karnego. Jak się wydaje, większość autorów dopuszcza taką możliwość. Jak się bowiem wskazuje, obecnie, wobec zróżnicowania „kar” i „środków karnych” trudno uznać osobę, wobec której poprzestano tylko na orzeczeniu środka karnego za „karaną” w rozumieniu art. 66 § 1 k.k.; podkreślić jednak trzeba, że sytuacja taka powinna być rozważana w ramach oceny, czy istnieje pozytywna prognoza wobec sprawcy³⁸. Ustawa, określając przesłanki warunkowego umorzenia postępowania, mówi bowiem o „karalności za przestępstwo umyślne”, a nie o „skazaniu za przestępstwo umyślne”³⁹. Przeciwne stanowisko (polegające na przyjęciu, że sprawca, któremu za uprzednie przestępstwo umyślne wymierzono jedynie środek karny jest sprawcą karanym w rozumieniu art. 66 § 1 k.k. i nie może być wobec niego zastosowane warunkowe umorzenie⁴⁰) wydaje się nie do przyjęcia.

Brzmienie przepisu art. 66 § 1 k.k. odnosi się wyraźnie do postawy sprawcy niekaranego za przestępstwo umyślne, niezależnie od chwili popełnienia czynu. Przesłanka ta dotyczy zatem osoby sprawcy⁴¹.

Zdaniem Sądu Najwyższego, warunek uprzedniej niekaralności za przestępstwo umyślne ma charakter bezwzględny i nie zależy od stanu wiedzy sądu

³⁷ T. Koziół, Z problematyki..., s. 5 i n.; tak także A. Herzog, Niekaralność..., s. 127 i n.

³⁸ A. Herzog, Niekaralność..., s. 127 i n.

³⁹ K. Nowicki, Kilka uwag o warunkowym umorzeniu..., s. 115 i n.

⁴⁰ T. Koziół, Z problematyki..., s. 5 i n.

⁴¹ W praktyce prokuratorskiej istotna może być ocena (spełnienia przesłanki niekaralności określonej w art. 66 § 1 k.k.) dokonywana w momencie kierowania do sądu wniosku o warunkowe umorzenie postępowania karnego (art. 336 k.p.k.). Oczywiście, jeżeli w tym czasie nastąpiło już zatarcie uprzedniego skazania, to nie ma przeszkody w postaci karalności uniemożliwiającej wystąpienie z takim wnioskiem. Inaczej natomiast przedstawia się sprawa w sytuacji, gdy sprawca nie został jeszcze prawomocnie skazany, lecz wiadome jest, że toczy się przeciw niemu postępowanie o inne przestępstwo umyślne. Taki stan powinien być traktowany jako uniemożliwiający skierowanie wniosku o warunkowe umorzenie. Niezależnie od kwestii wątpliwości co do pozytywnej prognozy społecznej należy bowiem także założyć z dużym stopniem prawdopodobieństwa, że do chwili rozstrzygnięcia ewentualnego wniosku może urzeczywistnić się negatywna przesłanka w postaci prawomocnego ukarania za umyślne przestępstwo. Zob. A. Herzog, Niekaralność..., s. 127 i n. Zdaniem autorów opracowania wyrażony pogląd nie może być bezkrytycznie podzielony.

rozpoznającego sprawę⁴². W dodatku przesłanka „niekaralności za przestępstwo umyślne” z art. 66 § 1 k.k. dotyczy prawomocnych skazań, które miały miejsce do dnia orzekania w przedmiocie warunkowego umorzenia postępowania⁴³. Nie ma przy tym znaczenia fakt, że sąd, orzekając warunkowe umorzenie postępowania, nie dysponował w aktach danymi informującymi o uprzedniej karalności oskarżonego, bowiem warunek wcześniejszej niekaralności za przestępstwo umyślne należy do stanu obiektywnego i dlatego takie uchybienie nie jest zależne od wiedzy sądu rozpoznającego sprawę⁴⁴. Nie można więc utrzymywać, że warunek niekaralności jest spełniony zarówno wtedy, kiedy wobec oskarżonego nie zapadł prawomocny wyrok skazujący za przestępstwo umyślne, jak i wtedy, kiedy wyrok taki wprawdzie zapadł, lecz sąd nie powziął o nim wiadomości⁴⁵. W wypadku skazania sprawcy w innym procesie za przestępstwo umyślne, istotna jest w aspekcie możliwości zastosowania instytucji określonej w art. 66 k.k. nie data wydania wyroku, ale dzień, w którym wyrok ten się uprawomocnił⁴⁶.

Jeśli chodzi o czyny skierowane przeciwko bezpieczeństwu w komunikacji – które stanowią znaczny odsetek występujących w badaniu spraw – należy zważyć co następuje. Orzekanie zakazu prowadzenia pojazdów mechanicznych w sytuacji, w której postępowanie karne zostaje warunkowo umorzone, pozostaje fakultatywne. Przepis art. 67 § 3 *in fine* k.k. jest bowiem, jeśli chodzi o orzekanie tego środka karnego, przepisem szczególnym w stosunku do przepisu art. 42 § 2 k.k. i tym samym wyłącza stosowanie tego ostatniego w zakresie przez siebie objętym, a więc przy warunkowym umorzeniu postępowania⁴⁷. Na przykład przepis art. 178 § 1 k.k. nie zmienia ustawowego zagrożenia i nie ma formalnych przeszkód, aby instytucja warunkowego umorzenia postępowania znalazła w takiej sytuacji zastosowanie do sprawcy przestępstwa z art. 177 § 1 k.k. bowiem, mimo zastosowania art. 178 § 1 k.k., przestępstwo to nadal pozostaje zagrożone karą

---

⁴² Por. wyroki SN: z dnia 1 lutego 2011 r., IV K.K. 406/10, LEX nr 725081; z dnia 8 kwietnia 2009 r., IV K.K. 408/08, LEX nr 495310.

⁴³ Wyrok SN z dnia 1 października 2010 r., I K.K. 141/10, Biul. PK 2010, nr 6, poz. 4.

⁴⁴ Wyrok SN z dnia 1 października 2008 r., V K.K. 238/08, LEX nr 457948; podobnie też SN w wyroku z dnia 2 lutego 2007 r., IV K.K. 461/06, OS Prok. i Pr. 2007, nr 5, poz. 26.

⁴⁵ Por. wyrok SN z dnia 5 października 2006, II K.K. 17/06, LEX nr 202109.

⁴⁶ Wyrok SN z dnia 18 marca 2009 r., V K.K. 18/09, OS Prok. i Pr. 2009, nr 10, poz. 4.

⁴⁷ Zob. postanowienie SN z dnia 29 stycznia 2002 r., I KZP 33/01, OSNKW 2002, nr 3-4, poz. 15.

pozbawienia wolności do 3 lat, co jest jedną z przesłanek zastosowania warunkowego umorzenia postępowania karnego (art. 66 § 2 k.k.)⁴⁸. Nie są przy tym prawidłowe te decyzje, w których uzależnia się wydanie wyroku w oparciu o art. 66 k.k. od zgody pokrzywdzonego⁴⁹.

Należy również zauważyć, że wobec sprawcy uprzednio karanego za występki z art. 178a § 2 k.k. nie można zastosować warunkowego umorzenia postępowania⁵⁰, podobnie jeśli sprawca czynu zabronionego został uprzednio skazany za popełnienie czynu z art. 178a § 1 k.k., stwierdzić należy, że był sprawcą uprzednio karanym za przestępstwo umyślne w rozumieniu art. 66 § 1 k.k.⁵¹.

Co do kwestii związanych z orzekaniem środków karnych w postaci świadczenia pieniężnego i naprawienia szkody, jak również terminów spełniania nałożonych obowiązków, należy podkreślić, że w wypadku orzeczenia na podstawie art. 67 § 3 k.k. świadczenia pieniężnego wymienionego w art. 39 pkt 7 k.k. sąd nie wyznacza w żadnej formie terminu jego spełnienia, albowiem wykonanie wyroku w tej części następuje po jego uprawomocnieniu się, w sposób określony w art. 196 § 1 k.k.w⁵². Natomiast środek karny w postaci obowiązku naprawienia szkody orzekany jest z określeniem terminu jego realizacji (podobnie, jak obowiązek nakładany na podstawie art. 72 § 2 k.k.⁵³), w przeciwieństwie do naprawienia szkody orzekanej w myśl przepisu art. 46 § 1 k.k.⁵⁴. Istotą tego środka (jak i innych środków *stricte* probacyjnych) jest to, że może on być wykonywany i egzekwowany wyłącznie w okresie próby⁵⁵.

W przepisie art. 66 § 3 k.k. przewidziano możliwość zastosowania warunkowego umorzenia do sprawcy przestępstwa zagrożonego karą nieprzekraczającą 5 lat

---

⁴⁸ R.A. Stefański, Przegląd uchwał Izby Karnej Sądu Najwyższego w zakresie prawa karnego materialnego, prawa karnego wykonawczego, prawa karnego skarbowego i prawa wykroczeń za 2002 r., WPP 2003, nr 1, s. 64 i n.

⁴⁹ T. Wolfowicz, Uwagi praktyka co do ścigania tzw. przestępstw drogowych, Pal. 2005, nr 3-4, s. 131 i n.

⁵⁰ Por. wyrok SN z dnia 15 stycznia 2008 r., III K.K. 357/07, LEX nr 359595.

⁵¹ Por. wyrok SN z dnia 15.10.2008, II K.K. 219/08, OSNwSK 2008, nr 1, poz. 2018.

⁵² Por. wyrok SN z dnia 4 grudnia 2003 r., WA 55/03, OSNKW 2004, nr 2, poz. 21.

⁵³ Por. postanowienie SN z dnia 24 lutego 2010 r., I KZP 31/09, OSNKW 2010, nr 4, poz. 32.

⁵⁴ Por. uchwałę SN z dnia 24 maja 2005 r., I KZP 17/05, OSNKW 2005, nr 7-8, poz. 59; wyrok SN z dnia 22 lutego 2007 r., WA 6/07, OS Prok. i Pr. 2007, nr 6, poz. 5.

⁵⁵ Por. wyrok SN z dnia 10 grudnia 2008 r., II K.K. 106/08, OSNwSK 2008, nr 1, poz. 2530.

pozbawienia wolności⁵⁶. W tym jednak wypadku, niezależnie od ogólnych przesłanek stosowania tej instytucji określonych w art. 66 § 1 k.k., niezbędne jest spełnienie dodatkowego warunku – pojednania się pokrzywdzonego ze sprawcą, naprawienia szkody przez tego ostatniego, ewentualnie uzgodnienia sposobu naprawienia szkody pomiędzy pokrzywdzonym a sprawcą, przy czym dla zastosowania warunkowego umorzenia w sytuacji przewidzianej w art. 66 § 3 k.k. wystarczające jest spełnienie któregośkolwiek z wymienionych tam warunków⁵⁷. W wypadku przestępstwa zagrożonego karą nieprzekraczającą 5 lat pozbawienia wolności pojednanie stron jest wprawdzie nieodzowne, jednakże stanowi wówczas warunek konieczny, ale niewystarczający, nadal bowiem respektowania wymagają określone w art. 66 § 1 k.k. przesłanki dopuszczalności warunkowego umorzenia⁵⁸.

W judykaturze wyrażono kontrowersyjny pogląd polegający na przyjęciu, że w wypadkach określonych w art. 66 § 3 k.k. pojednać się ze sprawcą może – w razie śmierci pokrzywdzonego – osoba najbliższa⁵⁹.

Zdaniem krytyków takiego stanowiska, skoro „pojednanie” znaczy tyle co pogodzenie się, porozumienie, polubowne zakończenie sporu, to przy uwzględnieniu charakteru relacji sprawca-pokrzywdzony, u podłoża której leży przecież czyn sprawcy wyrządzający pokrzywdzonemu krzywdę lub szkodę, nie sposób nie łączyć go z jakimś aktem ekspiacji po stronie sprawcy (przeproszeniem, wyrażeniem skruchy, żalu, ubolewania, zobowiązaniem się do poprawienia zachowania w przyszłości, prośbą o przebaczenie, itp.) i jakimś aktem absolucji ze strony pokrzywdzonego (wybaczeniem, puszczaniem w niepamięć, przyjęciem przeprosin)⁶⁰. Pojednanie jawi się więc jako pewien akt moralny (etyczny) o relewantnym prawie – w kontekście art. 66 § 3 k.k. – charakterze, a ponadto jako akt autonomiczny i osobisty (indywidualny), co wynika właśnie z charakteru wspomnianej relacji, a zatem śmierć

---

⁵⁶ Tu zob. postanowienie TK z dnia 11 czerwca 2010 r., P 15/09, OTK-A 2010, nr 5, poz. 56.

⁵⁷ Por. wyrok SN z dnia 26 listopada 2008 r., IV K.K. 164/08, OSNwSK 2008, nr 1, poz. 2413.

⁵⁸ Wyrok SN z dnia 11 lipca 2008 r., III K.K. 77/08, LEX nr 424883.

⁵⁹ Zob. uchwałę SN z dnia 30 września 2003 r., I KZP 19/03, OSNKW 2003, nr 9-10, poz. 78.

⁶⁰ T. Kozioł, Glosa do uchwały SN z dnia 30 września 2003 r., I KZP 19/03, PiP 2004, nr 7, s. 125 i n.

pokrzywdzonego wyłącza dojście pojednania do skutku⁶¹. W każdym jednak wypadku „pojednanie” musi zostać należycie procesowo udokumentowane.

Jeśli w sprawie występuje więcej niż jeden pokrzywdzony, warunkiem nieodzownym zastosowania wobec sprawcy przestępstwa zagrożonego karą pozbawienia wolności nieprzekraczającą 5 lat dobrodziejstwa warunkowego umorzenia postępowania jest pojednanie się z nim wszystkich pokrzywdzonych i naprawienie każdemu z nich szkody wyrządzonej przestępstwem; nie może zostać uznane za spełnienie warunku zawartego w dyspozycji art. 66 § 3 k.k. wywiązanie się oskarżonego z tego obowiązku wobec tylko jednego czy części pokrzywdzonych⁶².

Oczywiście, obowiązek naprawienia szkody wyrządzonej przestępstwem, jaki sąd nakłada, obejmuje naprawienie tej szkody (w całości albo w części) tylko w takim zakresie, w jakim szkoda ta nie została zrekompensowana, a obowiązek ten może dotyczyć tylko tych składników szkody, które w sposób bezpośredni wiążą się z popełnieniem przez sprawcę przypisanego mu przestępstwa, nie zaś tych, które wynikają z dalszych następstw tego czynu (np. odsetki)⁶³.

W sytuacji jednak, gdy przestępstwo nie zostało popełnione z pokrzywdzeniem konkretnej osoby fizycznej, nie istnieje możliwość pojednania się z pokrzywdzonym, jak i naprawienia wyrządzonej mu szkody⁶⁴.

Obligatoryjne podjęcie postępowania (art. 68 § 1 k.k.) następuje w przypadku kumulatywnie spełnionych przesłanek, tj. gdy sprawca popełni w okresie próby

---

⁶¹ Tamże. Natomiast odróżnić od tego należy sytuację, w której między sprawcą a pokrzywdzonym doszło do pojednania, po czym pokrzywdzony zmarł; nie wykluczy to zastosowania art. 66 § 3 k.k. nawet jeżeli pojednanie miało charakter niesformalizowany i doszło do niego poza postępowaniem mediacyjnym lub rozprawą, o ile oczywiście fakt pojednania zostanie udowodniony w toku procesu. Zob. T. Kozioł, *Glosa...*, s. 125 i n. Pojednaniem przy tym nie może być np. brak sprzeciwu wobec decyzji o warunkowym umorzeniu, ale aktywność stron zmierzających do pogodzenia się; por. cyt. wyrok SN z dnia 26 listopada 2008 r., IV K.K. 164/08.

⁶² Por. wyrok SN z dnia 7 lutego 2007 r., III K.K. 447/06, OS Prok. i Pr. 2007, nr 6, poz. 6.

⁶³ Por. wyroki SN: z dnia 18 kwietnia 2007 r., III K.K. 470/06, LEX nr 262685 oraz z dnia 4 lutego 2002 r., II K.K.N 385/01, LEX nr 53028.

⁶⁴ Np. gdy w rachubę może wchodzić przestępstwo z art. 270 § 1 k.k., jako z zasady godzące w gwarancję pewności obrotu prawnego; por. wyrok SN z dnia 4 września 2008 r., V K.K. 171/08, LEX nr 457939; zob. także wyroki SN: z dnia 1 kwietnia 2008 r., V K.K. 26/08, LEX nr 370251 i z dnia 8 stycznia 2009 r., WK 24/09, OSNwSK 2009, nr 1, poz. 47. Przestępstwo określone w art. 270 § 1 k.k. ma bowiem formalny charakter, a przedmiotem ochrony tego przepisu jest dobro prawne ogólnej natury – wiarygodność dokumentu; por. wyrok SN z dnia 26 listopada 2008 r., IV K.K. 164/08, Biul. PK 2009, nr 2, poz. 27.

przestępstwo umyślne (tzn. czas popełnienia tego przestępstwa musi mieścić się w okresie próby) i za to przestępstwo sprawca zostanie prawomocnie skazany (uprawomocnienie skazania nie musi nastąpić w okresie próby, jednak przed upływem 6 miesięcy od jego zakończenia – art. 68 § 4 k.k.)⁶⁵.

W myśl natomiast art. 68 § 2 k.k. fakultatywne podjęcie warunkowo umorzonego postępowania może nastąpić, jeżeli sprawca w okresie próby rażąco narusza porządek prawny, w szczególności gdy popełnił nieumyślne przestępstwo, albo uchyla się od dozoru, od wykonania nałożonego obowiązku lub orzeczonego środka karnego albo nie wykonuje zawartej ugody.

W kwestii „rażącego naruszenia porządku prawnego”, jeszcze podczas obowiązywania kodeksu karnego z 1969 roku, wypowiedział się Sąd Najwyższy, który stwierdził, że określenie to może przejawiać się bądź w dopuszczeniu się przestępstwa (wtedy jest ono oczywiste), bądź też w inny sposób, jeśli stwierdzone zostanie drastyczne lub uporczywe naruszenie przez sprawcę norm prawa (np. cywilnego, rodzinnego, pracy lub prawa o wykroczeniach)⁶⁶.

Również w doktrynie zauważa się, że naruszenie porządku prawnego, które może za sobą pociągnąć podjęcie postępowania, może przybrać - obok popełnienia przestępstwa, które niewątpliwie stanowi najbardziej rażący przejaw tego naruszenia - również inne formy; przestrzeganie porządku prawnego polega bowiem nie tylko na niepopoźnianiu przestępstw czy wykroczeń, ale i na nienaruszaniu norm prawa cywilnego, administracyjnego oraz prawa pracy⁶⁷. Za rażące naruszenie porządku prawnego może być uznane tylko takie naruszenie norm prawnych, które, niezależnie od tego, jakiej gałęzi prawa dotyczy, zawiera w sobie określony ładunek

⁶⁵ A. Marek, Kodeks karny. Komentarz, LEX 2010, wyd. V.

⁶⁶ Uchwała SN - wytyczne wymiaru sprawiedliwości i praktyki sądowej w zakresie wykładni i stosowania ustaw karnych dotyczących warunkowego umorzenia postępowania z dnia 29 stycznia 1971 r., V KZP 26/69, OSNKW 1971, nr 3, poz. 33. Do podjęcia warunkowego umorzenia postępowania nie wystarczy też stwierdzenie obiektywnego faktu niewykonywania obowiązków związanych z dozorem, obowiązku naprawienia szkody czy nałożonego środka karnego; konieczne jest także stwierdzenie, że niewykonanie tych obowiązków było wyrazem negatywnego, podmiotowego nastawienia sprawcy wobec tych obowiązków; zob. A. Marek, Kodeks... . Uchylenie się od wykonywania obowiązku w rozumieniu przepisu art. 68 § 2 k.k. musi wynikać z przyczyn innych niż niezależne od sprawcy (wypadek losowy, choroba); por. cyt. uchwała SN - wytyczne wymiaru sprawiedliwości i praktyki sądowej w zakresie wykładni i stosowania ustaw karnych dotyczących warunkowego umorzenia postępowania.

⁶⁷ M. Jachimowicz, Istota i charakter prawny podjęcia postępowania warunkowo umorzonego, Prok. i Pr. 2004, nr 10, s. 71 i n.

społecznej szkodliwości, przy czym warto zauważyć, że chodzi tu o poważniejsze naruszenia⁶⁸.

Warto także przypomnieć, że wyrok, w którym warunkowo umorzono postępowanie karne nie ma charakteru wyroku skazującego, a zatem nie mają do niego zastosowania wymagania ujęte w przepisie art. 413 § 2 k.p.k.⁶⁹. Jeśli jednak uwzględnić charakter elementów wymienionych w tym przepisie, które musi zawierać wyrok skazujący, tj. dokładnego określenia czynu, jego kwalifikacji oraz wymogu wskazania zastosowanej kary i środków karnych, to uwzględniając fakt, że w przypadku warunkowego umorzenia postępowania karnego wymogi te, co oczywiste, nie mogą zostać spełnione, wnioski wykładni systemowej (*argumentum a rubrica*) prowadzą do jednoznacznego stwierdzenia, że koniecznym „odpowiednikiem” tych elementów, w przypadku instytucji określonej w art. 66 k.k., jest wskazanie okresu próby, na jaki następuje umorzenie postępowania (art. 67 § 1 k.k.).

---

⁶⁸ *A priori* trudno określić, jaki to ma być stopień społecznej szkodliwości, lecz niewątpliwie analiza konkretnego wypadku powinna prowadzić do wniosku, że nie może on być minimalny; M. Jachimowicz, *Istota...*, s. 71 i n.

⁶⁹ Wyrok SN z dnia 3 października 2008 r., III K.K. 167/08, OS Prok. i Pr. 2009, nr 3, poz. 20.

III. Warunkowe umorzenie postępowania w świetle danych statystycznych

W czasie obowiązywania kodyfikacji karnej z 1969 r., a szczególnie w pierwszej dekadzie po jej wprowadzeniu, opublikowano wiele opracowań, w tym monograficznych, prezentujących poglądy doktryny, judykaturę, a także statystyczne prezentacje stosowania instytucji warunkowego umorzenia postępowania. W wielu publikacjach zajmowano się także praktyką stosowania tej instytucji przez sądy i prokuraturę.⁷⁰

Jak już wskazano, po wprowadzeniu w życie przepisów o warunkowym umorzeniu postępowania, prokuratury stosowały je w latach 1970 – 1977 w od ponad 24 tys. do prawie 43 tys. spraw rocznie, sądy zaś od ponad 7 tys. w pierwszym roku stosowania do prawie 3 tys. w 1977 r. Podkreślić przy tym należy, że o ile w prokuraturach wyraźny wzrost zainteresowania tym sposobem zakończenia postępowania wystąpił w latach 1972 i 1973 r., o tyle w sądach, od liczby 7126 warunkowych umorzeń w pierwszym roku stosowania, zaznaczał się systematyczny spadek – do liczby 2 913 w roku 1977⁷¹. Prokuratury stosowały zatem omawianą instytucję coraz częściej, stopniowo odcinając sądy od tej możliwości poprzez wyczerpywanie jej na wcześniejszym etapie postępowania.

Ogółem warunkowe umorzenia w sądach i prokuraturach w stosunku do wszystkich skazań i warunkowych umorzeń w pierwszym roku osiągnęły 15,9%, a najwięcej w omawianym czasie w roku 1973 – 22,2%⁷². Wskaźnik stosowania warunkowych umorzeń przez sądy w odniesieniu do wszystkich skazań w sądach i warunkowych umorzeń w sądach i prokuraturach był zdecydowanie niższy niż w prokuraturach, w których oscylował na poziomie kilkunastu procent (z wyjątkiem roku 1973 – 20,4%) i nie przekroczył 3,5%, a z reguły był niższy niż 2%.⁷³

---

⁷⁰ Przykładowo wymienić należy cytowane opracowania Barbary Kunickiej - Michalskiej, Andrzeja Marka czy Mikołaja Leonieniego i Wojciecha Michalskiego.

⁷¹ B. Kunicka – Michalska, op. cit., tabela 23.

⁷² Ibidem.

⁷³ Ibidem, tabela 24.

W ostatnich latach takich publikacji o warunkowym umorzeniu postępowania zabrakło. Wyjątek stanowi przedstawiona wcześniej monografia Tomasza Kozła. Jednak także w niej, mimo iż Autor w przedmowie wskazał, że przeprowadził badania empiryczne „obejmujące analizę kilkuset spraw karnych zakończonych warunkowym umorzeniem postępowania”⁷⁴, zabrakło prezentacji wyników badań aktowych, co utrudnia ogląd praktyki stosowania przepisów prawa i nie daje wystarczających instrumentów do wnioskowania o prawidłowości działań sądów i prokuratur przy warunkowym umarzaniu postępowań karnych i wnioskowaniu o takie umorzenia oraz do wnioskowania o wystarczalności regulacji prawnej.

W ostatnich latach, poczynając od 2005 roku, w zmienionych realiach prawnych sądy stosowały warunkowe umorzenie niezwykle regularnie. We wszystkich latach, aż do roku 2010 wskaźnik udziału procentowego osób, którym warunkowo umorzono postępowania, w stosunku do wszystkich osób osądzonych w każdym z tych lat mieścił się między 5,03%, a 5,37%. Ilustruje to poniższa tabela⁷⁵.

Tabela 1. Warunkowe umorzenia wobec osób w latach 2005 – 2010 w sądach rejonowych

Lata	2005	2006	2007	2008	2009	2010
Osądzeni ogółem	569 761	525 653	505 828	464 046	460 208	462 815
Osoby wobec których warunkowo umorzono postępowanie	30 316	26 482	25 818	25 202	24 098	24 869
Procent	5,32	5,03	5,10	5,43	5,24	5,37

⁷⁴ T Kozioł, Warunkowe, op. cit.

⁷⁵ Informacje o liczbach warunkowych umorzeń w poszczególnych latach, o liczbach osób ogółem osądzonych, a także o liczbach spraw warunkowo umorzonych w stosunku do oskarżonych o konkretnie kwalifikowane przestępstwa zaczerpnięto z formularzy statystycznych MS s6r oraz MS s6o publikowanych na stronach intranetowych Ministerstwa Sprawiedliwości za lata 2005 – 2010. Ich zaprezentowanie w tabelach i wyliczenie wskaźników procentowych wykonali autorzy opracowania.

W tabeli 2 przedstawiono liczby warunkowych umorzeń w sprawach o przestępstwa, w wypadku których warunkowe umorzenie stosowano najczęściej.

Tabela 2. Najczęściej powtarzające się kwalifikacje prawne w sprawach warunkowo umorzonych w latach 2005 - 2010

Lata	2005	2006	2007	2008	2009	2010
Art. 158 § 1 k.k.	1 876	1 453	1 561	1 338	1 373	1 265
Art. 177 § 1 k.k. drogowe	3 905	3 465	3 489	3 877	3 795	3 777
Art. 178a § 1 k.k. drogowe	1 754	1 131	792	762	893	1 115
Art. 178a § 2 k.k. drogowe	1 931	1 735	1 329	1 064	1 194	1 196
Art. 190 k.k.	1 224	1 060	948	812	759	676
Art. 207 § 1 k.k.	2 106	1 989	1 781	1 604	1 365	1 304
Art. 233 k.k.	795	772	825	869	811	714
Art. 278 § 1 k.k.	1 306	1 045	1 075	1 193	1 059	1 162
Art. 284 k.k.	757	711	735	906	1 021	1 176
Art. 286 k.k.	1 274	1 146	973	846	690	813
Ustawa o przeciwdziałaniu narkomanii	1 692	1 329	1 302	1 242	1 198	1 460
Inne przestępstwa	6 259	5 627	6 172	6 106	5 500	5 730

W zbadanej próbie, co jest oczywiste z uwagi na właściwość rzeczową, orzekanie o warunkowym umorzeniu postępowania w sądach okręgowych miało miejsce, w stosunku do ogółu osądzonych przez te sądy, przeciętnie dziesięciokrotnie rzadziej niż w sądach rejonowych. Najczęściej powtarzającą się w sprawach warunkowo umorzonych kwalifikację prawną stanowiły przestępstwa z ustawy o przeciwdziałaniu narkomani. Wśród innych przestępstw opisywanych w sprawozdaniach statystycznych sądów okręgowych nie da się wyodrębnić powtarzających się często kwalifikacji prawnych.

Obraz stosowania warunkowego umorzenia postępowania przed sądami okręgowymi jako sądami pierwszej instancji przedstawia poniższa tabela.

Tabela 3. Warunkowe umorzenia w latach 2005 – 2010 w sądach okręgowych i najczęściej powtarzające się kwalifikacje prawne

Lata	2005	2006	2007	2008	2009	2010
Osądzeni ogółem	8 037	7 563	6 751	6 769	8 091	8 743
Osoby wobec których warunkowo umorzono postępowania	48	39	36	25	30	44
Procent	0,59	0,51	0,53	0,36	0,37	0,50
Ustawa o przeciwdziałaniu narkomani	16	22	16	3	4	6
Inne przestępstwa, nie wymienione w formularzu MS s60	26	17	20	21	24	34

Poza przestępstwami określonymi w ustawie z dnia 29 lipca.2005 r. przeciwdziałaniu narkomanii (Dz. U. Nr 179 poz. 1485, z późn. zm.) w statystyce sądowej nie ma innych powtarzających się kwalifikacji prawnych, odnotowanych w formularzach MS S60, przy których warunkowo umarzano postępowania.

Statystyki prokuratorskie publikowane na tych samych stronach intranetowych, zawarte w tablicach dotyczących ewidencji spraw karnych, rodzaju zakończenia postępowań przygotowawczych, oraz udziału prokuratorów w postępowaniu sądowym (TABL. I, III i V) przedstawiono w tabeli 4.

Tabela 4. W latach 2005 – 2010 w prokuraturach załatwiono ogółem, przesłano z wnioskami o warunkowe umorzenie, sądy osądziły

Lata	Załatwiono		Przesłano z wnioskami o warunkowe umorzenie		Sądy osądziły	
	Ogółem	Co do osób	W sprawach	Co do osób	Ogółem	warunkowo umorzyły
2005	1 661 518	660 139	10 539	11 809	580 928	28 265
2006	1 555 731	627 647	10 285	11 389	539 120	24 834
2007	1 304 412	584 310	9 437	10 400	509 270	23 255
2008	1 140 918	555 091	10 797	11 862	467 852	23 144
2009	1 176 483	556 734	10 895	12 000	471 743	22 779
2010	1 170 068	549 815	11 667	12 877	478 320	23 778

W omawianym czasie do sądów rejonowych wpływało rocznie od ponad 3 do nieco ponad 4,5 tys. wniosków o podjęcie warunkowego umorzenia postępowania, co na tle liczb skierowanych przez prokuratorów wniosków o warunkowe umorzenie postępowania, kształtujących się na poziomie 10 – 10,5 tys. wydaje się wielkością niemałą. Sądy uwzględniały od 1,4 tys. do 2,2 tys. tych wniosków. Dane, na podstawie informacji zawartych w formularzach statystycznych sprawozdań sądów MS-s5r., przedstawia poniższa tabela.

Tabela 5. Wnioski o warunkowe umorzenie, wnioski o podjęcie postępowań warunkowo umorzonych oraz sprawy, w których to nastąpiło, na podstawie statystyk sądowych

Lata Treść	2005	2006	2007	2008	2009	2010
Wpłynęły wnioski o warunkowe umorzenie postępowania	10 069	10 130	9 371	10 221	10 629	11 696
Złożono wniosków o podjęcie warunkowo umorzonego postępowania	4 684	4 199	3 530	3 552	3 188	3 401
Podjęto postępowań	2 222	1 931	1 607	1 414	1 498	1 513

IV. Przeprowadzone badanie

Cel badania

Z uwagi na potrzebę określenia skali orzekania o warunkowym umorzeniu postępowania i zakresu wykorzystania instrumentów prawnych pozostających do dyspozycji wymiaru sprawiedliwości – zarówno przy stosowaniu tej instytucji, jak i w okresie próby - oraz ich skuteczności, przyjęto następujące cele badania:

- określenie dynamiki warunkowych umorzeń w ostatnich latach;
- przeanalizowanie czy i w jaki sposób wykorzystywane są przewidziane w przepisach postępowania karnego możliwości wpływania na zachowanie sprawcy i jego reedukację;
- ustalenie, czy właściwie rozumiana jest potrzeba gromadzenia informacji o sprawcy przed i po popełnieniu przestępstwa oraz w okresie próby, a także czy informacje o zachowaniu oskarżonych w czasie próby są prawidłowo wykorzystywane;
- ocena stanu prawnego pod kątem odpowiedniości do potrzeb reagowania na zachowania oskarżonych, możliwości zróżnicowania reakcji i jej efektywności.

Metoda badania i dobór próby

Jako metodę przyjęto analizę akt, z wykorzystaniem ankiety. Zwrócono się do prezesów 32 wylosowanych sądów rejonowych o spowodowanie przesłania do Instytutu Wymiaru Sprawiedliwości akt głównych po 10 spraw prawomocnie warunkowo umorzonych (kolejnych poczynając od lutego 2008 r., wraz z aktami zastępczymi jeśli zostały założone, niezależnie od tego, czy postępowanie zostało następnie podjęte. Wybór roku 2008 został podyktowany tym, by sprawy były stosunkowo nowe, a jednocześnie takie, w których upłynął już okres próby. Zwracając się o akta wskazano, że chodzi o nadesłanie takich, w których upłynęło 6 miesięcy od zakończenia tego okresu. Zdecydowana większość sądów przysłała po 10 żądanych spraw. W nielicznych przypadkach spraw było więcej (11-12) albo mniej (od 4 do 9). Uzyskano w ten sposób akta 317 spraw. Niemal każda sprawa dotyczyła

jednej osoby, wobec której postępowanie zostało warunkowo umorzone. W bardzo nielicznych przypadkach, w których w sprawie umorzono warunkowo postępowanie wobec więcej niż jednej osoby, uwzględniono tylko pierwszą (według kolejności z aktu oskarżenia albo wniosku o warunkowe umorzenie postępowania). W próbie znalazło się więc również 317 osób (**zwanych dalej „sprawcami”**).

Płeć sprawców

W próbie wystąpiło 236 mężczyzn (niemal trzy czwarte) i 81 kobiet (nieco ponad jedna czwarta). Ponieważ udział kobiet jest tu wyraźnie wyższy, niż w wypadku ogółu skazań i warunkowych umorzeń w sprawach o przestępstwa, w których jest możliwe warunkowe umorzenie postępowania, można przypuszczać, że warunkowe umorzenie jest instytucją stosowaną częściej wobec kobiet. Takie łagodniejsze podejście może wynikać z cech czynów, jakich dopuszczają się kobiety lub z częstszego w wypadku kobiet przyjmowania pozytywnej prognozy kryminologicznej.

Wiek sprawców

Wiek sprawców przedstawiono w tabeli 6.

Tabela 6. Wiek sprawców (w chwili popełnienia przestępstwa tj. w 2008 r.)

								Ogółem
Wiek ⁷⁶	17-20	21-30	31-40	41-50	51-60	61-70	71-80	
Liczba	36	94	62	49	43	20	13	317
%	11,3	29,6	19,5	15,6	13,7	6,4	4,1	100

Tak więc, w zbadanej próbie zdecydowanie najliczniej reprezentowani są sprawcy młodzi (w tym młodociani), w wieku do lat 30 (ponad 40%). Następnie, w wyższych

⁷⁶ W pierwszej kolumnie przedstawiono dane o sprawcach młodocianych, obejmującą cztery roczniki, w następnych zaś dane o wieku w przedziałach dziesięcioletnich. W celu porównania liczbę sprawców młodocianych można zatem pomnożyć przez 5/2, co daje liczbę 90 – gdyby przedział wiekowy sprawców nieletnich obejmował również 10 lat.

przedziałach wiekowych, liczba (i odsetek) sprawców systematycznie maleje. Może to wynikać z faktu, że przestępstwa popełniają w dużej części ludzie młodzi, jak również z tego, że w wypadku młodszych sprawców mniejsze jest prawdopodobieństwo występowania recydywy, która wyłącza możliwość zastosowania zbadanej instytucji.

Stan cywilny sprawców

W próbie wystąpiło 162 sprawców żonatych / zamężnych, tj. nieco ponad połowa, oraz 155 stanu wolnego, tj. niemal połowa. Sprawcy żonaci / zamężni i stanu wolnego są zatem reprezentowani mniej więcej po połowie.

Sprawcy jako rodzice

W badaniu ustalono liczby małoletnich dzieci sprawców. Zdecydowanie najwięcej sprawców dzieci nie miało – 203, tj. 64%. Kolejną grupę stanowiły osoby mające jedno dziecko – 62, tj. niemal 20%, następną zaś dwoje dzieci – 39, tj. nieco ponad 12%. Od trzech do sześciu dzieci miało zaledwie 13 sprawców, tj. 4%.

Wykształcenie sprawców

Wykształcenie sprawców przedstawiono w tabeli 7.

Tabela 7. Wykształcenie sprawców

Wykształcenie	Liczba	Procent
Niepełne podstawowe	1	0,3
Podstawowe	51	16,1
Gimnazjalne	15	4,7
Zasadnicze zawodowe	75	23,7
Niepełne średnie	3	0,9
Średnie	113	35,6

Niepełne wyższe lub licencjat	2	0,6
Wyższe	55	17,4
Nie ustalono	2	0,6
Ogółem	317	100

Warto zwrócić uwagę, że względnie licznie reprezentowane są grupy osób o wykształceniu średnim – 113, tj. ponad jedna trzecia i wyższym – 55, tj. mniej niż jedna piąta. Łącznie jest ich 168, tj. ponad połowa. Ponadto w próbie znalazło się 75 sprawców o wykształceniu zasadniczym zawodowym, tj. ponad jedna piąta, oraz podstawowym – 51, tj. niecała jedna piąta. Pozostałe grupy są bardzo nieliczne. Udział osób o wykształceniu średnim i wyższym jest zatem większy, niż w wypadku sprawców ogółu przestępstw. Wydaje się to wskazywać na fakt częstego uwzględniania wykształcenia jako elementu pozytywnej prognozy kryminologicznej umożliwiającej zastosowanie badanej instytucji.

Stosunek do zatrudnienia

Stosunek do zatrudnienia przedstawiono w tabeli 8.

Tabela 8. Stosunek do zatrudnienia

Stosunek do zatrudnienia	Liczba	Procent
Brak pracy i nauki	29	9,1
Bezrobotny na zasiłku	1	0,3
Uczeń lub student	35	11,0
Prace dorywcze	23	7,3
Pracownik fizyczny	77	24,3
Pracownik umysłowy	59	18,6
Działalność gospodarcza	43	13,6
Emerytura lub renta	41	12,9
Rolnik	1	0,3
Nie ustalono	8	2,5
Ogółem	317	100

Jak wynika z danych zamieszczonych w tabeli, najliczniejszą grupę stanowią pracownicy (podzieleni umownie i nieco arbitralnie na „fizycznych” i „umysłowych”) – łącznie 136 tj. niemal 43%. Znaczący jest też udział przedsiębiorców – 43, tj. niecałe 14% oraz emerytów i rencistów – 41, tj. niemal 13%. Ponad 1/10 sprawców, to uczniowie lub studenci, a mniej niż jedna dziesiąta – osoby nieuczące się i niepracujące. Dość wyraźnie są też reprezentowane osoby wykonujące prace dorywcze – 23, tj. ponad 7%. Warunkowe umorzenie zastosowano natomiast tylko wobec jednego rolnika i jednego bezrobotnego pobierającego zasiłek dla bezrobotnych. Należy zwrócić uwagę, że pracownicy „umysłowi” i osoby prowadzące działalność gospodarczą to łącznie 102 osoby, tj. niemal jedna trzecia. Ogólnie, status zawodowy jest tu wyższy niż wśród sprawców ogółu przestępstw.

Dochody sprawców

Dochody sprawców przedstawiono w tabeli 9.

Tabela 9. Dochody sprawców⁷⁷

Miesięczny dochód, w zł	Liczba	Procent
1 – 1000	91	38,1
1001 – 2000	90	37,6
2001 – 3000	25	10,5
3001 – 4000	10	4,2
4001 – 5000	8	2,5
5001 – 6000	6	1,9
6001 – 7000	2	0,6
7001 – 8000	1	0,3
8001 – 9000	1	0,3
9001 – 10.000	3	0,9
14.000	1	0,3
28.000	1	0,3
Zero (nie ma dochodu)	63	19,9

⁷⁷ Najczęściej brakowało informacji o tym, czy chodzi o dochód netto czy brutto. Przytaczamy zatem deklarowane wysokości dochodu niestety bez tego ważnego rozróżnienia.

brak danych	15	4,7
Ogółem	317	100

Nie stanowi żadnego zaskoczenia miążdżąca przewaga osób o dochodach najniższych, do jednego i dwóch tysięcy złotych – odpowiednio 91 i 90, tj. ponad 38 i niecałe 38 procent (łącznie 181, tj. nieco ponad trzy czwarte). Stosunkowo wielu sprawców osiągało dochody wyższe, od 2001 do 3000 zł – 25, tj. nieco ponad jedna dziesiąta. W przedziale od 3 do 6 tys. zł znalazło się łącznie 24 sprawców, tj. niecałe 9%. Dochody najwyższe, ponad 6000 zł, osiągało 9 osób, tj. niecałe 3%.

Zasadnicza kwalifikacja prawna

Przyjęto uproszczenie w postaci „zasadniczej kwalifikacji prawnej” czynu sprawcy, tj. jeśli występowało więcej, uwzględniono tylko jeden czyn, zagrożony najsurowszą karą, według wniosku o warunkowe umorzenie postępowania lub aktu oskarżenia (w zbadanych sprawach kwalifikacje te nie ulegały następnie zmianom). Kwalifikacje prawne charakteryzowało ogromne rozproszenie danych – na 317 osób przypadło ich aż 85. Z tego powodu w tabeli 10 przedstawiamy te tylko, które występowały w co najmniej 10 przypadkach.

Tabela 10. Zasadnicza kwalifikacja prawna

Kwalifikacja prawna – art. k.k. ⁷⁸	Liczba	Procent
177 § 1 (wypadek drogowy)	60	18,9
233 § 1 (fałszywe zeznania)	27	8,5
178a § 1 i §2 (prowadzenie pojazdu w stanie nietrzeźwości)	20	6,3
207 § 1 (znęcanie się)	19	6,0
190 § 1 (groźba karalna)	14	4,4
157 § 1 (uszkodzenie ciała)	11	3,5
292 § 1 (paserstwo)	10	3,2
Inne (k.k. i inne ustawy)	156	50,8
Ogółem	317	100

⁷⁸ Żadne przestępstwo z ustawy innej niż k.k. nie wystąpiło co najmniej dziesięciokrotnie.

Wśród przedstawionych kwalifikacji prawnych zdecydowanie przeważają czyny związane z ruchem drogowym – art. 177 § 1 oraz art. 178a (§ 1 i § 2) – łącznie 80 przypadków, tj. ponad jedna czwarta. Częste są również przestępstwa złożenia fałszywych zeznań i znęcania się. Pozostałe wymienione czyny zbliżają się do liczby 10, tj. ponad 3%.

Na tle przedstawionych wcześniej ogólnych informacji statystycznych dotyczących warunkowych umorzeń w latach 2005 – 2010 można przyjąć, że sprawy wylosowane do badań miały strukturę, jeśli chodzi o kwalifikacje prawne, zbliżoną do tej ogółu spraw, w których stosowano warunkowe umorzenie postępowania.

Wniosek o warunkowe umorzenie a akt oskarżenia

W zbadanych sprawach prokurator kierował do sądu bądź wniosek o warunkowe umorzenie postępowania, bądź akt oskarżenia, a dopiero w sądzie inicjowano takie zakończenie procesu. Tych pierwszych spraw było 165, tj. nieco ponad połowa, drugich zaś 152, tj. nieco mniej niż połowa. Tak więc udziały warunkowych umorzeń inicjowanych na etapie postępowania przygotowawczego i w sądzie były zbliżone, z nieznaczną przewagą pierwszych.

Okoliczności przemawiające za warunkowym umorzeniem wskazane we wniosku prokuratora

Jak wspomniano powyżej, w 165 sprawach prokurator nie wniósł aktu oskarżenia, a złożył wniosek o warunkowe umorzenie postępowania.

W uzasadnieniu do wniosku o warunkowe umorzenie prokurator powinien wskazać okoliczności przemawiające za takim zakończeniem procesu. Nie wystarcza tu samo powtórzenie słów ustawy, a wymagana jest pewna konkretyzacja odzwierciedlająca stan faktyczny danej sprawy. Warunek ten prokurator spełnił w 87 sprawach, tj. wyraźnie więcej, niż w połowie tych, w których wystąpił z takim wnioskiem, przy czym w 42 sprawach, wskazał tylko jedną taką okoliczność, w 34 – dwie, w 9 – trzy i w 2 – cztery. Ponieważ jest naturalne, że okoliczności takich powinno być kilka, niepokoi

fakt wskazania w aż 76 przypadkach tylko jednej bądź dwóch. Najbardziej jednak zastanawia to, że aż w 78 sprawach, tj. prawie połowie tych, w których wystąpił z omawianym wnioskiem, takich okoliczności w ogóle nie wskazano.

Wśród wskazywanych okoliczności, wyróżniono przedstawione poniżej (według częstości występowania).

Przyznanie się – 33 przypadki, tj. jedna piąta tych, w których złożono wniosek; wyrażenie skruchy lub żalu z powodu dopuszczenia się czynu – 28, tj. niemal 17%; wyjątkowość, incydentalność czynu – 14, tj. niemal 8,5%; fakt naprawienia szkody, bądź zobowiązania się do jej naprawienia – również 14, tj. niemal 8,5%; nieznaczne skutki czynu – 12, tj. ponad 7%; dobra opinia o sprawcy – 7, tj. nieco ponad 4%; pojednanie się z pokrzywdzonym lub zawarcie ugody – 5, tj. 3%; niski stan nietrzeźwości (w wypadku przestępstw, których stan nietrzeźwości jest znamieniem) – 3, tj. niecałe 2%; trudna sytuacja życiowa sprawcy – również 3, tj. niecałe 2%; brak korzyści lub niewielka korzyść z popełnienia przestępstwa – 2, tj. 1,2%. Inne, różne okoliczności wystąpiły w 23 przypadkach, tj. niemal 14%.

Orzeczenie na rozprawie / posiedzeniu

Większość orzeczeń o warunkowym umorzeniu postępowania zapadła na specjalnie w tym celu wyznaczonym posiedzeniu – 206, tj. 65%, pozostałe natomiast na rozprawie – 111, tj. 35%.

Posiedzeń było zatem więcej, niż wniosków o warunkowe umorzenie (206 - 165 = 41). To znaczy, że w 41 sprawach wydanie takiego orzeczenia zainicjowano w sądzie, lecz nie na rozprawie.

Art. 66 § 1 i 2 (do 3 lat) a art. 66 §1 i 3 (do 5 lat)

Zdecydowana większość warunkowych umorzeń dotyczyła czynów zagrożonych karą pozbawienia wolności do 3 lat – 275, tj. niemal 87%, pozostałe natomiast czynów zagrożonych karą do lat pięciu – 43, tj. ponad 13%. Należy to uznać za naturalne, gdyż druga sytuacja jest obwarowana dodatkowymi warunkami.

Źródła informacji o osobie sprawcy

Źródła informacji o osobie sprawcy są bardzo ważne z uwagi na treść art. 66 §1 k.k. Umożliwiają mianowicie dokonanie oceny „postawy sprawcy nie karanego za przestępstwo umyślne, jego właściwości i warunków osobistych oraz dotychczasowego sposobu życia”, co stanowi warunek zastosowania opisywanej instytucji.

Oczywiście, niekaralność sprawcy była we wszystkich sprawach potwierdzona informacją z rejestru skazanych. Co do natomiast liczby innych źródeł, w 187 przypadkach, tj. niemal 60% sąd dysponował tylko jednym źródłem, w 55, tj. ponad 17% - dwoma, w 10, tj. ponad 3% - trzema, a tylko w dwóch, tj. poniżej 1% - czterema. Najistotniejsze jest jednak to, że aż w 63 sprawach, tj. niemal co piątej, sąd nie dysponował żadnym źródłem informacji o osobie sprawcy (poza kartą karną i jego własnymi oświadczeniami). Nasuwa to pytanie o realność oceny występowania przesłanek z art. 66 § 1 k.k. w tych ostatnich sprawach.

Co do poszczególnych źródeł informacji, dane osobopoznawcze – tj. dane takie, jak adres, miejsce pracy, etc., stanowiące w najlepszym razie zaledwie punkt wyjścia dokonywania ocen – zgromadzono w 239 sprawach, tj. w nieco ponad trzech czwartych spraw. Wywiad kuratora – czyli informacje pełniejsze, nie pozwalające jednak najczęściej na wyciąganie zdecydowanych wniosków - włączono do akt tylko w 11 przypadkach, tj. 3,5%. Opinie biegłych lekarzy psychiatrów zasięgnięto w 29 przypadkach, tj. w niecałej jednej dziesiątej. Inne źródła informacji, takie jak opinie psychologiczne, czy dane z urzędu gminy, znalazły się w 57 sprawach, tj. wyraźnie mniej niż jednej piątej.

Brak wątpliwości co do okoliczności czynu

Zgodnie z treścią art. 66 § 1 k.k., okoliczności popełnienia czynu nie mogą budzić wątpliwości, co stanowi warunek zastosowania opisywanej instytucji. W zbadanych sprawach – zdaniem badających - można jednak było mieć wątpliwości co do spełnienia tego kryterium w aż 28 sprawach, tj. niemal 9%. Były to sprawy dość

zawiłe, co niejednokrotnie komplikowało postępowanie, prowadząc do konieczności zaskarżenia, ponownego rozpoznania sprawy, zasięgnięcia opinii biegłych, etc. Można wysunąć przypuszczenie, że w sprawach tych warunkowe umorzenie, wbrew intencji ustawodawcy, posłużyło jako wyjście z kłopotliwych sytuacji – że zastosowano je jako środek względnie łagodny (czyli najmniej podatny na zaskarżenie) w sytuacji mnożących się trudności i wątpliwości. Może to jednak pozostać tylko przypuszczeniem, gdyż oczywiście nie ma żadnych dowodów, które pozwalałyby jednoznacznie odczytać intencje sędziów.

Wskazanie okresu próby

Składając wniosek o warunkowe umorzenie postępowania, co należy uznać za prawidłowy kierunek, prokurator niemal zawsze, bo w 168 przypadkach na 175 wniosków⁷⁹, wskazywał proponowany przez siebie okres próby, natomiast nie wskazał, pozostawiając go do uznania sądu albo do sprecyzowania na rozprawie, zaledwie w siedmiu.

Wskazanie obowiązków

W 129 przypadkach, tj. nieco ponad 40% ogółu spraw prokurator wskazał we wniosku obowiązki, jakie jego zdaniem powinny zostać nałożone na sprawcę, natomiast w 46, tj. 14,5% nie wskazał. Ponieważ nałożenie obowiązków nie jest obligatoryjne, należy domniemywać że wnioskował z rezygnacją z tej możliwości.

Wniosek o dozór

Prokurator wnioskował o objęcie sprawcy dozorem w zaledwie 15 sprawach, tj. mniej niż 5% ogółu spraw. Dozór orzeczono natomiast w 35 przypadkach, tj. więcej niż

---

⁷⁹ Wniosków tych jest tutaj 175, a nie 165 jak powyżej. Różnica wynika z uwzględnienia również niektórych wniosków składanych przez prokuratora na rozprawie.

jednej dziesiątej ich ogółu. Dozór był więc stosowany przez sąd ponad dwukrotnie częściej, niż wносиła o to prokuratura.

Zawarcie ugody

W trzydziestu zbadanych sprawach, tj. mniej niż 10% oskarżony zawarł z pokrzywdzonym ugodę, co zapewne stanowiło istotny czynnik przemawiający za warunkowym umorzeniem postępowania.

Szkoda materialna i jej naprawienie

W 52 zbadanych sprawach, tj. ponad 16% czynem wyrządzono wymierną szkodę materialną⁸⁰. W 19 przypadkach, tj. 6% sprawca zobowiązał się do naprawienia szkody, natomiast w 25, tj. niecałe 8%, w chwili orzekania już ją naprawił. Łącznie zatem sprawca bądź naprawił szkodę, bądź zobowiązał się do jej naprawienia w 44 sprawach, tj. w niemal 14% spraw, a zatem w zdecydowanej większości tych, w których wymierna szkoda materialna wystąpiła. Niewątpliwie stanowiło to istotny czynnik przy podejmowaniu decyzji o warunkowym umorzeniu postępowania.

Zobowiązanie przez sąd do naprawienia szkody

Sąd zobowiązał sprawcę do naprawienia wyrządzonej czynem szkody w całości w 26 przypadkach, tj. ponad 8% oraz w części w czterech, tj. 1,3% (sądowe zobowiązanie dotyczyło między innymi również tych spraw, w których sprawca już wcześniej sam zobowiązał się do naprawienia szkody i dlatego dane z punktu niniejszego i poprzedniego się nie sumują).

Ogólnie można stwierdzić, że niemal zawsze tam, gdzie wystąpiła wymierna szkoda materialna, naprawiono ją, zobowiązano się do jej naprawienia, bądź taki obowiązek został nałożony przez sąd. Taką praktykę należy oczywiście uznać za prawidłową.

---

⁸⁰ Bez uwzględnienia szkód komunikacyjnych powstałych w wyniku wypadków drogowych, których wartości w aktach spraw nie wskazywano.

Okres próby

Sąd zastosował w 207 sprawach, tj. ponad 65% roczny okres próby, natomiast w 110, tj. niemal 35%, dwuletni. Prawie dwukrotnie częściej niż okres dwuletni stosowano zatem okres roczny.

Nalożone obowiązki

Umarzając warunkowo postępowanie, w większości spraw sądy nakładały na sprawców obowiązki. W 190 sprawach, tj. niemal 60% nałożono po jednym obowiązku; w 49, tj. ponad 15 % po dwa, natomiast w 5, tj. niecałe 2% po trzy. W 73 przypadkach, tj. w niemal jednej czwartej, nie nałożono żadnego obowiązku.

Dozór zastosowano tylko w 35 sprawach, tj. 11%. Obowiązek uiszczenia świadczenia pieniężnego orzeczono w 201 sprawach, tj. ponad 63%. Wysokość nałożonego świadczenia pieniężnego przedstawiono w tabeli 11.

Tabela 11. Wysokość świadczenia pieniężnego

Kwota świadczenia, w zł	Liczba	Procent spraw, w których występowało świadczenie
100 – 1000	173	86,5
1001 – 2000	24	12,0
2001 – 3000	2	1,0
3001 - 4000	1	0,5
Ogółem	201	100

Zdecydowanie najliczniejsze są więc świadczenia pieniężne niskie, do tysiąca złotych. Warto dodać, że w tej kategorii najczęściej występują sumy 200, 300 i 500 zł (łącznie 118 przypadków, tj. niemal 60% wszystkich spraw, w których orzeczono świadczenie pieniężne). Co do dwóch najwyższych przedziałów, zawierają w sobie zaledwie trzy przypadki.

Nawiązkę orzeczono w zaledwie 2 przypadkach, tj. 0,6%. Zakaz prowadzenia pojazdów orzeczono w 16 sprawach, tj. 5%. Obowiązek przeproszenia

pokrzywdzonego nałożono w 6 przypadkach, tj. niecałe 2%. Obowiązek powstrzymania się od nadużywania alkoholu lub od używania narkotyków zastosowano w 12 sprawach, tj. niecałych 4%. Obowiązek łożenia na utrzymanie rodziny orzeczono w 6 przypadkach, tj. niecałe 2%. Różne obowiązki zakwalifikowane w badaniu jako „inne” wystąpiły w 22 sprawach, tj. niecałe 7%.

Uregulowanie kontaktów sprawcy z pokrzywdzonym

Tego rozwiązania nie zastosowano ani razu, przy czym tylko w 20 sprawach, tj. ponad 6% było to możliwe.

Uzasadnienie wyroku

Orzeczenie o warunkowym umorzeniu postępowania uzasadniono w 30 sprawach, tj. mniej, niż jednej dziesiątej. Okoliczności świadczące o winie i szkodliwości czynu przytoczono we wszystkich tych uzasadnieniach, przy czym w trzech, tj. w jednej dziesiątej w treści uzasadnienia nie rozważono, dlaczego okoliczności te nie budzą wątpliwości. Również we wszystkich tych sprawach uzasadniono pozytywną prognozę kryminologiczną.

Instancje

W aż 290 sprawach, tj. ponad 90% postępowanie zakończyło się w pierwszej instancji, w tym także w sprawach rozpoznawanych w pierwszej instancji ponownie. Wśród spraw, w których zapadło orzeczenie również w drugiej instancji (27), w 16 tj. niemal 60% orzeczenie utrzymano w mocy. Wyrok zmieniono w 3 przypadkach, tj. ponad jednej dziesiątej. Wyrok uchylono w 4 przypadkach, tj. niemal 15%. W jednej sprawie pozostawiono apelację bez rozpoznania.

Kontrola w okresie próby

Co najmniej jeden element kontroli odnotowano w 227 sprawach, tj. ponad 70% wszystkich. Jakiegokolwiek elementu kontroli brakowało zatem w aż 90 sprawach, tj. niemal 30%. Stanowi to oczywiście praktykę nieprawidłową i, z uwagi na częstotliwość występowania, bardzo niepokojącą. W 117 sprawach, tj. mniej niż 40% zachowanie oskarżonego skontrolowano tylko jednokrotnie; w 75, tj. niemal 24% - dwukrotnie; w 32, tj. ponad 10% - trzykrotnie; w 3 zaś, tj. mniej niż 1% - czterokrotnie⁸¹.

Sprawozdania z dozorów zawierały akta 35 spraw, tj. wszystkich, w których orzeczono dozór.

Uiszczenie świadczenia pieniężnego skontrolowano w 102 przypadkach (na 201 spraw, w których orzeczono świadczenie), tj. w nieco ponad połowie.

Tylko sporadycznie kontrolowano wykonanie zobowiązania innego niż świadczenie pieniężne (w 7 sprawach).

Weryfikacja, czy sprawca nie został w okresie próby skazany za inne przestępstwo odbywa się poprzez generowanie w Krajowym Rejestrze Karnym takich informacji w odniesieniu do osób, wobec których warunkowo umorzono postępowanie i przekazywanie ich sądom, w których takie umorzenia zapadły. Nie stwierdzono w toku badań aktowych braku reakcji na informacje o takim skazaniu.

Wywiad środowiskowy kuratorzy przeprowadzili w 111 sprawach, tj. 35% ogółu spraw, przy czym w 77 przypadkach, tj. niemal jednej czwartej jednokrotnie, natomiast w 27 sprawach, tj. 8,5% dwukrotnie, w 7 zaś, tj. ponad 2% trzykrotnie.

Wywiad policyjny zawierały akta 39 spraw, tj. ponad 12%.

Różne środki kontroli zakwalifikowane w badaniu jako „inne” wystąpiły w 19 przypadkach, tj. 6%. Te inne środki, to wezwanie do wypłacenia odszkodowania (w 1 sprawie), sprawdzenie, czy szkoda została naprawiona (w 5 sprawach), sprawdzenie, czy wypłacono nawiązkę (w 1 sprawie), sprawdzenie, czy zatrzymano prawo jazdy (w 2 sprawach), sprawdzenie podjęcia leczenia odwykowego (w jednej

---

⁸¹ Liczby te nie obejmują sprawozdań z dozoru, z których wynikała wielokrotność działań kontrolnych.

sprawie), sprawdzenie uiszczenia opłat sądowych (w 5 sprawach), sprawdzenie, czy nastąpiło przeproszenie pokrzywdzonego (w 4 sprawach).

Wniosek o podjęcie postępowania

Wniosek o podjęcie postępowania złożono w 11 sprawach, tj. 3,5%, a decyzja taka była rozpatrywana z urzędu w 5 sprawach, tj. mniej niż 2%. Łącznie kwestia podjęcia postępowania była więc rozważana w 16 sprawach, tj. około jednej dwudziestej.

Na te 16 spraw, sąd podjął w rezultacie postępowanie w 9, tj. ponad połowie. We wszystkich tych sprawach zapadł następnie wyrok skazujący.

V. Podsumowanie i wnioski

Badanie zostało przeprowadzone na losowo dobranej próbie ponad 300 spraw z obszaru ponad 30 sądów rejonowych (stanowiących mniej więcej dziesiątą część wszystkich).

Warunkowe umorzenie jest instytucją stosowaną częściej wobec kobiet, także częściej wobec sprawców młodych (w tym młodocianych), w wieku do lat 30. Mniej więcej połowa tych osób pozostawała w związku małżeńskim. W zdecydowanej większości sprawcy nie mieli małoletnich dzieci (ponad 60%).

Warto zwrócić uwagę, że udział osób o wykształceniu średnim i wyższym był większy, niż w wypadku sprawców ogółu przestępstw, w wypadku których możliwe jest zastosowanie warunkowego umorzenia postępowania. Wydaje się to wskazywać na fakt częstego uwzględniania wykształcenia jako elementu pozytywnej prognozy kryminologicznej umożliwiającej zastosowanie badanej instytucji. Należy także zwrócić uwagę, że pracownicy „umysłowi” i osoby prowadzące działalność gospodarczą stanowiły aż niemal jedną trzecią. Ogólnie, status zawodowy jest tu zatem wyższy niż wśród sprawców ogółu przestępstw,

Pomimo takiego rozkładu wykształcenia, nie stanowi zaskoczenia przynajmniej przewaga osób o dochodach najniższych, do jednego i dwóch tysięcy złotych (łącznie nieco ponad trzy czwarte).

Wśród ujawnionych kwalifikacji prawnych zdecydowanie przeważały czyny związane z ruchem drogowym – art. 177 § 1 kk oraz art. 178a (§ 1 i § 2) kk – łącznie ponad jedna czwarta.

W zbadanych sprawach udziały warunkowych umorzeń inicjowanych na etapie postępowania przygotowawczego i w sądzie były zbliżone, z nieznaczną przewagą pierwszych. Niemal wszystkie orzeczenia o warunkowym umorzeniu postępowania zapadły w pierwszej instancji (większość na specjalnie w tym celu wyznaczonym posiedzeniu).

Także zdecydowana większość warunkowych umorzeń dotyczyła czynów zagrożonych karą pozbawienia wolności do 3 lat, co wydaje się normalne, ponieważ spraw, w których warunkowe umorzenie jest możliwe występuje w tej kategorii więcej, niż w kategorii zagrożenia od 3 do 5 lat, gdzie wymagane jest spełnienie dodatkowych warunków.

Źródła informacji o osobie sprawcy obejmowały zawsze dane z rejestru skazanych. Co do natomiast innych źródeł należy zwrócić uwagę, że w niemal 60% sąd dysponował tylko jednym (najczęściej danymi osobopoznawczymi), ale niemal w co piątym przypadku sąd nie dysponował żadnym źródłem informacji o osobie sprawcy (poza kartą karną i jego własnymi oświadczeniami). Nasuwa to pytanie o realność oceny występowania przesłanek z art. 66§1 k.k..

W zbadanych sprawach, chociaż jest to niewątpliwie kwestia ocenna, można było mieć zastrzeżenia co do braku wątpliwości o okolicznościach popełnienia czynu niemal jednej dziesiątej spraw. Były to sprawy dość zawiłe, co niejednokrotnie komplikowało postępowanie, prowadząc do konieczności zaskarżenia, ponownego rozpoznania sprawy, zasięgnięcia opinii biegłych, itd.

Składając wniosek, prokurator niemal zawsze wskazywał proponowany przez siebie okres próby, chociaż - niestety - w kilku wypadkach zabrakło wniosku w tym przedmiocie.

Wśród okoliczności przemawiających za skierowaniem wniosku o warunkowe umorzenie postępowania zdecydowanie w jednej piątej wskazywano fakt przyznania się oskarżonego.

Sądy, stosując omawianą instytucję, wyznaczały roczny okres próby prawie dwukrotnie częściej niż okres dwuletni. Warto wskazać, że przyjęcie czasu próby nie było na ogół uzasadniane. Podobnie zresztą, jak obejmowanie sprawcy dozorem (w mniej więcej co dziesiątej sprawie), bądź odstępowanie od zastosowania tego środka.

Nadto można stwierdzić, że niemal zawsze tam, gdzie wystąpiła wymierna szkoda materialna, naprawiono ją, zobowiązano się do jej naprawienia, bądź taki obowiązek został nałożony przez sąd.

Zwrócić należy uwagę, że w 1/4 wypadków warunkowe umorzenie postępowania nie było związane z obowiązkiem wykonania jakichkolwiek świadczeń lub zobowiązań. Ponadto, z bogatego katalogu środków i zobowiązań pozostających do dyspozycji sądu, wybierano głównie, po najmniejszej linii oporu, świadczenie pieniężne, bez uwzględnienia okoliczności sprawy, ze szkodą dla indywidualizacji oddziaływania na sprawcę.

W tych sprawach, w których orzeczenie o warunkowym umorzeniu postępowania było w związku z zaskarżeniem pisemnie uzasadnione (mniej niż jedna dziesiąta), przytoczono okoliczności świadczące o winie i szkodliwości czynu, przy czym częstokroć w treści uzasadnienia nie rozważono, dlaczego okoliczności te nie budzą wątpliwości. Również we wszystkich takich sprawach uzasadniono pozytywną prognozę kryminologiczną. Zaskarżone wyroki uchylono albo zmieniono w niemal co trzeciej sprawie.

Kontrola w okresie próby nie może zostać uznana za dostateczną. Jakiegokolwiek jej elementu brakowało w niemal 14% spraw. Natomiast sprawozdania z dozorów zawierały akta wszystkich spraw, w których orzeczono ten środek

Wywiad środowiskowy kuratora zawierało 35% ogółu spraw, natomiast wywiad policyjny - ponad 12%.

Wniosek o podjęcie postępowania złożono zaledwie w 3,5% spraw, a decyzja o podjęciu zapadła w rezultacie w mniej więcej połowie przypadków (we wszystkich tych sprawach zapadł następnie wyrok skazujący).

Uwzględniając wynik badania należy postulować, aby w ramach polityki karnej nastąpiło zwiększenie udziału tej instytucji w ogóle rozstrzyganych spraw karnych.

Można także wysunąć przypuszczenie, że warunkowe umorzenie, wbrew intencji ustawodawcy, posłużyło niejednokrotnie jako wyjście z kłopotliwych sytuacji – że zastosowano je jako środek względnie łagodny (czyli najmniej podatny na zaskarżenie) w sytuacji mnożących się trudności i wątpliwości. Może to jednak pozostać tylko przypuszczeniem, gdyż oczywiście nie ma żadnych dowodów, które pozwalałyby jednoznacznie odczytać intencje sędziów.

VI. Przykłady spraw

1. W sprawie o czyn z art. 220 § 1 k.k. został oskarżony 60-letni kierownik przedsiębiorstwa, legitymujący się wyższym wykształceniem, który odpowiadał za szkolenie pracowników pod kątem bhp, zaopatrzenie ich w sprzęt i odzież ochronną oraz zabezpieczenie miejsc pracy. Pokrzywdzony doznał urazu oka na skutek posługiwania się uszkodzonym narzędziem, którego odprysk niefortunnie go uderzył. Sąd zdecydował o skierowaniu sprawy na posiedzenie i warunkowo umorzył postępowanie na jeden rok, zobowiązując oskarżonego do świadczenia na cel społeczny kwoty 1000 zł. Nie stwierdzono zainteresowania ze strony sądu, a wcześniej prokuratora osobą pokrzywdzonego. Z wielu pozostających do dyspozycji sądu możliwości świadczeń i obowiązków została wybrana niemająca żadnego związku z pokrzywdzonym, jego sytuacją i doznaną przez niego krzywdą.
2. Podobnie, w innej sprawie tego samego sądu, w której prokurator skierował akt oskarżenia o czyn z art. 177 § 1 k.k., nie zainteresowano się w jakikolwiek sposób osobą pokrzywdzonego w wypadku komunikacyjnym, mimo oczywistości uszczerbku na zdrowiu po jego stronie. Nie było inicjatywy mediacji i pojednania. Umarzając warunkowo postępowanie, zobowiązano 22-letniego oskarżonego jedynie do świadczenia pieniężnego w kwocie 1000 zł na cel społeczny. Wybór z szerokiej palety świadczeń i obowiązków pozostających do dyspozycji przy warunkowym umorzeniu postępowania zawężono do obowiązku najprostszego w realizacji i kontroli wykonania.
3. Podobna sytuacja miała miejsce w kolejnej sprawie tegoż sądu rejonowego przeciwko 31-letniemu oskarżonemu o czyn z art. 157 § 2 k.k. Po skierowaniu sprawy na posiedzenie, warunkowo umorzono postępowanie na jeden rok bez orzekania jakiegokolwiek świadczenia lub obowiązku. Pokrzywdzony doznał obrażeń w postaci potłuczeń i zranień. Oskarżony nie dokonał jakiegokolwiek zadośćuczynienia, ani się do niego nie zobowiązał.

4. Prokurator skierował akt oskarżenia przeciwko 29-letniemu, pracującemu dorywczo, sprawcy fizycznego i psychicznego znęcania się nad żoną. Wobec wybaczenia przez pokrzywdzoną i pojednania, sąd skierował sprawę na posiedzenie i warunkowo umorzył postępowanie, ustalając czas próby na 1 rok i oddając oskarżonego pod dozór kuratora. Z zawartych w aktach 18 kart dozoru (dwóch kolejnych kuratorów) wynika, że w okresie od 03.11.08 do 22.10.09 oskarżony był 5 razy w izbie wytrzeźwień, popełnił wykroczenie zakłócenia ciszy i spoczynku nocnego, a każda z kart zawiera wyłącznie negatywne informacje o jego zachowaniu. Postępowania jednak nie podjęto. Nie został złożony w tym przedmiocie żaden wniosek, a sąd nie uznał za potrzebne uczynienie tego z własnej inicjatywy.
5. Odnotować należy też inną sprawę, w której po wniesieniu aktu oskarżenia o czyn z art. 278 § 1 k.k. przeciwko 40-letniemu pracującemu mężczyźnie, przyjmując, że czyn stanowi wypadek mniejszej wagi przewidziany w § 3 tego artykułu, sąd na rozprawie warunkowo umorzył postępowanie, wyznaczając czas próby na 2 lata. Mimo ewidentnej szkody w mieniu w kwocie 341, 70 zł., której nie naprawiono, na oskarżonego nie nałożono żadnego obowiązku, ani nie nakazano mu żadnych świadczeń.
6. W kolejnej sprawie tego samego sądu, przeciwko 40-letniemu prowadzącemu działalność gospodarczą oskarżonemu o czyn z art. 284 § 2 k.k., po ustaleniu, że oskarżony i pokrzywdzony doszli do porozumienia co do sposobu wyrównania szkody i została ona naprawiona, nie można kwestionować warunkowego umorzenia postępowania. Może jednak wydawać się niezrozumiałe, że zapytanie, czy oskarżony wywiązał się z obowiązku świadczenia kwoty 100 zł na cel społeczny zostało skierowane do beneficjenta ponad rok od zakończenia okresu próby. Nadesłana kilka dni później odpowiedź wskazuje, że zobowiązany nie dokonał wpłaty na wskazany przez sąd cel. Odpowiedź nie mogła w tym czasie być w jakikolwiek sposób wykorzystana.

7. Pozytywnym przykładem reakcji na zachowanie oskarżonego jest natomiast sprawa, w której prawidłowo realizowana kontrola zachowania oskarżonego w okresie próby pozwoliła doprowadzić do trafnej reakcji w postaci podjęcia postępowania i wydania wyroku skazującego. Postępowanie warunkowo umorzono na okres lat 2 wobec 41-letniego, niepracującego sprawcy przestępstwa z art. 209 k.k., zobowiązując go do regularnego świadczenia rat alimentacyjnych. Pierwszy zarządzony przez sąd wywiad kuratora wskazywał, że oskarżony wypełnia obowiązek i podjął zatrudnienie. Następne dwa stanowiły już jednak podstawę wniosku o podjęcie postępowania.
8. W sprawie przeciwko 24-letniemu pracującemu dorywczo sprawcy występku zakwalifikowanego we wniosku prokuratora o warunkowe umorzenie postępowania jako przestępstwo z art. 157 § 1 k.k., zaistniały warunki do warunkowego umorzenia postępowania, ponieważ oskarżony przeprosił pokrzywdzonego i przeprosiny zostały przyjęte. Mógł więc zostać zastosowany art. 66 § 3 k.k. Musi jednak zaskakiwać złożenie przez prokuratora, wraz z wnioskiem o warunkowe umorzenie postępowania, powództwa cywilnego na rzecz pokrzywdzonego, które z uwagi na treść art. 415 § 1 i 2 k.p.k. nie mogło być uwzględnione. Zgodnie z treścią art. 415 § 2 k.p.k., sąd pozostawił powództwo bez rozpoznania.
9. Podobnie postąpił prokurator w innej sprawie tego samego sądu. Kierując wnioskiem o warunkowe umorzenie postępowania o czyn z art. 177 § 1 k.k. przeciwko 45-letniemu przedsiębiorcy, dołączył do niego także powództwo cywilne na rzecz pokrzywdzonego. Sąd nie pozostawił jednak powództwa bez rozpoznania, ale odmówił jego przyjęcia na podstawie art. 65 § 1 pkt 5 k.p.k., z powodu współuczestnictwa koniecznego ubezpieczyciela. W sprawie tej odnotować należy również, że powołany w toku postępowania przygotowawczego biegły do spraw komunikacji uznał za jedyną przyczynę kolizji wyjechanie przez oskarżonego z drogi podporządkowanej. Nadmierna prędkość pokrzywdzonego poruszającego się drogą główną nie stanowiła przedmiotu zainteresowania, co sprawia, że wina nie została ustalona bez

wątpliwości. Oskarżony mógłby wyjechać z drogi podporządkowanej bez jakichkolwiek następstw i jego wyjazd byłby obojętny dla ruchu, gdyby inny uczestnik ruchu nie naruszył przepisów. Stosownego pytania do biegłego nie skierowano.

10. Przykładem warunkowego umorzenia jako orzeczenia najmniej wrażliwego na zaskarżenie jest sprawa powstała na tle zadawnionego konfliktu, między stronami pozostającymi od lat w nierozwiązywalnym sąsiedzkim sporze. Akt oskarżenia obejmował trzy czyny: groźby wobec dwóch osób oraz uszkodzenie ciała jednej z nich zakwalifikowane jako występki z art. 157 § 2 k.k. Po dziewięciu rozprawach nastąpiło uniewinnienie ze wszystkich zarzutów. Dwukrotne skargi apelacyjne strony skarżącej powodowały uchylene wyroków uniewinniających i przekazanie sprawy do ponownego rozpoznania. Po drugim ponownym rozpoznaniu zapadł wyrok uniewinniający z zarzutów gróźb karalnych i warunkowo umarzący postępowanie o uszkodzenie ciała z art. 157 § 2 k.k. Wyrok ten nie został zaskarżony.
11. Sprawa przeciwko 18-letniemu sprawcy pobicia wraz z dwoma nieletnimi odpowiadającymi odrębnie, zakończyła się warunkowym umorzeniem na jeden rok próby i orzeczeniem jedynie zobowiązania do świadczenia pieniężnego na cel społeczny w kwocie 400 zł. Nie orzeczono dozoru kuratora, mimo złej opinii wyrażającej się w „skłonności do próżniactwa i picia alkoholu”. Orzeczenie zapadło 23.02.09 i nie zostało zaskarżone. Dopiero w dniu 17.09.2010 wpłynęła informacja, że świadczenie nie zostało w pełni zrealizowane, wcześniej nie było informacji o kontroli zachowania oskarżonego, poza załączeniem informacji z Krajowego Rejestru Karnego.
12. W sprawie o popełnienie czynu z art. 177 § 1 k.k., w której wskutek przekroczenia dozwolonej prędkości i niewyhamowania przed poprzedzającym pojazdem kierujący nim doznał kompresyjnego skręcenia kręgosłupa, prokurator złożył wniosek o warunkowe umorzenie postępowania wobec 35-letniego mężczyzny, z wykształceniem średnim, prowadzącego własną działalność gospodarczą. Wniosek został rozpoznany

na posiedzeniu. Prokurator wnosił o roczny okres próby i orzeczenie zakazu prowadzenia wszelkich pojazdów mechanicznych w tym okresie. W trakcie posiedzenia okazało się, że oskarżony figuruje w informacji z KRK, jako osoba wobec którego niecały rok wcześniej, w związku z popełnieniem występku z art. 178a § 2 k.k. (kierowanie rowerem w porze nocnej niedaleko swego domu w stanie nietrzeźwości wynoszącej 0,6 promila alkoholu we krwi), na podstawie art. 59 § 1 k.k. odstąpiono od wymierzenia kary, poprzestając na orzeczeniu środka karnego w postaci świadczenia pieniężnego na cel społeczny w kwocie 500 zł i zakazu prowadzenia rowerów na okres 1 roku. Prokurator i oskarżony poparli wniosek o umorzenie postępowania. Pokrzywdzony nie zajął stanowiska (wcześniej uzyskał od oskarżonego pokrycie kosztów związanych z leczeniem). Natomiast przewodniczący zarządził przerwę w posiedzeniu, a następnie (po kilku godzinach) sąd ogłosił (jak wynika z zapisu w protokole), że „z uwagi na uprzednią karalność oskarżonego za przestępstwo umyślne, sprawę skierować do rozpoznania na rozprawie”. W tym miejscu prokurator wniósł o zarządzenie kolejnej przerwy, a niedługo po jej zakończeniu sąd dokonał „reassumpcji wcześniejszej decyzji uznając, że sprawa nadaje się do rozstrzygnięcia” i wydał wyrok zgodny z wnioskiem prokuratora. Wyrok się uprawomocnił, a oskarżony pomyślnie przeszedł okres próby.

13. Prokurator oskarżył mężczyznę w wieku 28 lat, niekaranego, o wykształceniu średnim, pracownika bankowego, o spowodowanie wypadku drogowego z art. 177 § 1 k.k. (który jadąc samochodem osobowym z prędkością niewiele przekraczającą dozwoloną prędkość administracyjną, doprowadził do potrącenia pieszego w sytuacji przyczynienia się go do zaistnienia zdarzenia drogowego z jego udziałem, poprzez nieprawidłowe przekraczanie jezdni w miejscu niewyznaczonym), w którym pieszy doznał obrażeń w postaci wstrząśnienia mózgu, bez hospitalizacji. Sprawa została skierowana na posiedzenie w przedmiocie warunkowego umorzenia postępowania, podczas którego obecny na nim pokrzywdzony złożył (do protokołu) oświadczenie o treści: „Wyrażam zgodę na warunkowe umorzenie postępowania na 2 lata i uiszczenie świadczenia w wysokości 1.000 zł na

[określony] cel w ciągu 6 miesięcy od uprawomocnienia”. Wyrok tej treści uzyskał prawomocność, a okres próby upłynął pozytywnie.

14. Prokurator oskarżył mężczyznę w wieku 26 lat, niekaranego, o wykształceniu podstawowym, niepracującego, o dokonanie kradzieży i nielegalny pobór prądu, jako wyczerpujący znamiona czynu z art. 278 § 1 i 5 k.k.. Sprawa została skierowana na posiedzenie w przedmiocie warunkowego umorzenia postępowania. Wyrok, w którym na podstawie art. 67 § 3 k.k. zobowiązano oskarżonego do naprawienia szkody w całości, zapadł bez jednoczesnego określenia terminu wykonania obowiązku (i w takim brzmieniu uzyskał prawomocność, a okres próby upłynął pozytywnie).
15. Sprawa przeciwko 25-letniemu mężczyźnie, o wykształceniu średnim, utrzymującemu się z prac dorywczych, studentowi administracji, została wniesiona z aktem oskarżenia, w którym zarzucono mu popełnienie przestępstwa z art. 270 § 1 k.k. (posłużenie się w autobusie przerobionym dokumentem w postaci legitymacji studenckiej, w miejscu pieczęci przedłużającej ważność). Na pierwszej rozprawie, po wywołaniu sprawy, sąd skierował sprawę na posiedzenie w tym samym dniu w przedmiocie warunkowego umorzenia postępowania. Zapytany na nim o stanowisko prokurator oświadczył, że „wyraża zgodę na umorzenie, działając w imieniu pokrzywdzonego zakładu komunikacji”. Wydano wyrok warunkowo umarzający postępowanie na 1 rok próby (przebiegła prawidłowo).
16. Umorzono warunkowo postępowanie wobec prowadzącej działalność gospodarczą kobiety o wykształceniu wyższym, w wieku niemal 40 lat, oskarżonej o przywłaszczenie (art. 284 § 2 k.k.). Zastosowanie przepisu art. 66 § 3 umożliwił fakt uprzedniego zobowiązania się oskarżonej do naprawienia szkody. Również sąd zobowiązał oskarżoną do naprawienia szkody w całości oraz orzekł wobec niej dozór. W sprawie tej, ponieważ wartość szkody wyniosła niemal 190 000 zł, zachodzi wątpliwość, czy można mówić o nieznaczności winy i społecznej szkodliwości czynu. Ponadto brak jest w aktach jakiegokolwiek informacji, która wskazywałaby na celowość orzeczenia wobec oskarżonej dozoru.

17. Podobnie, w innej sprawie nie wystąpiła żadna przesłanka orzeczenia dozoru. Dozór został mianowicie orzeczony wobec 35-letniego mężczyzny o wykształceniu wyższym, który dopuścił się przestępstwa skarbowego (art. 77 § 1 k.k.s.), jednak jeszcze przed wydaniem orzeczenia uregulował przedmiotową należność podatkową.

18. Umożono warunkowo postępowanie karne wobec mężczyzny, który wpadł na nartach na poruszającą się również na nartach kobietę, łamiąc jej nogę. Następnie mężczyzna wezwał GOPR i towarzyszył kobiecie w drodze do szpitala. W uzasadnieniu wniosku prokuratora o warunkowe umorzenie postępowania znalazło się zdanie: „Przedmiotowe zdarzenie ocenić należy w kategorii nieszczęśliwego wypadku, do którego doszło w momencie, kiedy sprawca chciał uniknąć zderzenia z inną osobą”. I taki właśnie stan faktyczny został przyjęty jako podstawa orzeczenia – żaden dowód nie wskazywał choćby na niezachowanie przez oskarżonego należytej ostrożności.